

RECENZIE

ČAPLOVIČ, M.: *BRANNÉ ORGANIZÁCIE V ČESKOSLOVENSKU 1918 – 1939.*
(*So zreteľom na Slovensko*).

Bratislava, Ministerstvo obrany Slovenskej republiky,
Vydavateľská a informačná agentúra, Bratislava 2001, 203 s.

Po viacerých publikovaných vedeckých štúdiách a statiach s príbuznou tematikou vyšla koncom roka 2001 vojenskému historikovi kpt. Mgr. Miloslavovi Čaplovičovi vo Vydavateľskej a informačnej agentúre Ministerstva obrany SR monografia. Využívajúc naznačené výsledky svojho výskumu, autor sa v nej podujal zvládnuť málo spracovanú tematiku v našej doterajšej historickej literatúre (tým sa rozumie ako literatúra slovenská, tak aj česká, keďže ide o problematiku spoločného štátu). Zároveň tiež ide o problematiku širšie ponímaných dejín vojensťva na území Československa v medzivojnovom období. Rozsiahlej tematike sa spomínaná literatúra venovala prevažne okrajovo, a tak, okrem štúdia príslušnej historickej literatúry a zohľadnenia jej najnovších poznatkov, je táto publikácia najmä výsledkom dlhodobého výskumu archívneho a časopiseckého materiálu v archívoch a knižniciach v Slovenskej i Českej republike. Autorovi treba priznať, že výslednú mozaiku sa mu podarilo poskladať z veľkého množstva rozptýlených údajov a faktov priam mravčím úsilím. Nesporne sa mu pri tom podarilo sprístupniť aj dosiaľ nepublikované fakty a dokumenty.

Čaplovičova práca hlboko načiera do oblasti problémov vzniku, organizácie a činnosti československých, resp. slovenských vojenských stavovských, občianskych polovojenských a teľovýchovných organizácií branného charakteru na území ČSR v skúmanom období s osobitným zreteľom na ich činnosť a pôsobenie na Slovensku. V súvislosti s tým sa zameriava na riešenie otázok súvisiacich s brannou a predvojenskou výchovou obyvateľstva, resp. zachytáva rozhodujúce udalosti v tejto sfére v medzivojnovom období. Ba vlastne na pozadí vzniku, zámerov a činnosti spomínaných branných organizácií nastavuje zrkadlo peripetiám veľmi zložitého procesu smerujúceho k vytváraniu predpokladov, presadzovaniu, a napokon aj prijatiu zákona o brannej výchove obyvateľstva na území ČSR v roku 1937. Možno tiež povedať, že prijatím tohto zákona sa završovalo takmer dvadsaťročné úsilie čs. vojenskej správy dať tejto činnosti legislatívny rámec – zaviesť povinnú brannú výchovu obyvateľstva.

Autor pod týmto zorným uhlom v rozhodujúcej miere zameriava svoj analytický pohľad na skúmaný objekt – branné organizácie. Ba skoro úzkostlivo, ako vojenský historik, stopuje ich vojenské, respektíve branné aspekty, či vzťahy a kontakty s brannou mocou, dokumentujúce v tej či onej miere ich branný charakter. Akoby sa v týchto polovojenských organizáciách obával analyzovať aj druhú, civilnú stránku ich pôsobenia a činnosti – aby náhodou neprekryla vojenskú (brannú) stránku, ktorá je hlavným predmetom jeho pozornosti. To napokon v závere monografie sebakriticky priznáva aj sám, keď poukazuje na absenciu analýzy vplyvu jednotlivých spolkov branného charakteru na spoločensko-kultúrny a športový život v mestách a na vidieku. Zároveň konštatuje, že jeho práca iba naznačuje aj ďalšie okruhy problémov, ktorými by sa pri výskume a spracovaní problematiky mala v budúcnosti zaoberať naša historická veda. K nim napríklad patrí aj sledovanie organizačnej základne príslušných branných organizácií v medzivojnovom období, poznanie ich sociálnej štruktúry a tiež hlbšie prebádanie spolupráce ústredných branných organizácií s čs. vojenskou správou v súvislosti s prípravou na reálne úlohy obrany v druhej polovici tridsiatych rokov 20. storočia. Bolo by však pre čitateľa účelnejšie, keby tieto závažné informácie boli zakomponované už do úvodu publikácie. V tejto súvislosti treba tiež povedať, že autor akosi pozabudol, že jeho publikácia sa dostane

nielen do rúk odborníkov a už v úvode mal bežného čitateľa uviesť do problematiky svojou definíciou, ako chápe branné organizácie, resp. aké hlavné znaky im dávali takýto charakter.

Autor rozdelil obsah práce do šiestich kapitol, ktoré sa ešte vnútorne členia. V prvých štyroch kapitolách akceptuje chronologický princíp a sleduje vývoj branných organizácií až do konca druhej republiky. Okrem Rodobraný a Sedliackej jazdy, ktorým sa špeciálne venuje v nasledujúcich dvoch samostatných kapitolách, čím sa z metodického hľadiska, ale aj úrovňou spracovania, vyčleňuje z celkového kontextu a zvýrazňuje sa ich význam a špecifiká, ako aj zvládnutie doteraz málo prebádanéj problematiky. To zrejme bolo aj zámerom autora, keď sa z metodického hľadiska rozhodol pre takýto postup a členenie práce.

V prvej kapitole M. Čaplovič analyzuje formovanie a činnosť najvýznamnejších branných organizácií proštátnej orientácie, vrátane extrémne pravicových i ľavicových v rokoch 1918 – 1928 a sleduje prvé pokusy a postupné presadzovanie myšlienky zavedenia povinnej brannej výchovy v čs. spoločnosti dvadsiatych rokov. V úvodnom vstupe sa však pokúsil o menší exkurz až do stredovekého Uhorska, kde nachádza prvé zmienky o existencii organizácií branneho charakteru na území Slovenska. Sledujúc v stručnosti ďalší vývoj, vstupuje až do medzivojnového obdobia, keď sa po vzniku ČSR zásadne zmenili aj podmienky organizovania spolkového života na území Slovenska. Podľa autora už v priebehu rokov 1918 – 1926 vzniklo, respektíve na nových základoch obnovilo svoju činnosť 54 občianskych spolkových organizácií s branným zameraním. No len časť z nich zohrala významnejšiu úlohu v spolkovom, verejnom a politickom živote medzivojnovéj ČSR. Pritom branné organizácie, ktoré mali bezprostrednú väzbu na čs. armádu alebo pôsobili na úseku brannej výchovy, resp. predvojenskej výchovy, rozdelil do troch základných skupín. V prvej skupine boli tzv. vojenské stavovské organizácie (rôzne ligy, obce, zväzy), ktoré založili vojaci v činnnej službe, v zálohe, alebo vojnoví legionárski vyslúžilci. Do druhej skupiny zaradil občianske polovojenské organizácie a do tretej skupiny telovýchovné organizácie. Tým predsa len viac umožnil čitateľovi zorientovať sa v bohatej spleti branných organizácií a svojím spôsobom supluje absentujúcu definíciu branných organizácií v úvode.

Je nesporné, čo sa vzťahuje na celú prácu, autorovi sa na základe náročného výskumu a dobrej znalosti dobovej literatúry podarilo nazhromaždiť bohatý materiál a na jeho základe vykresliť skutočný obraz stavu, a predovšetkým vývoja branných organizácií, uviesť skutočné počty ich členstva, menoslovy organizátorov, činovníkov i predstavenstva a poukázať na ich miesto a vplyv v spoločensko-politickom živote i na spôsob ich organizovania v celej republike a na Slovensku. Hoci spomínané organizácie zväčša navonok deklarovali svoju politickú neutralitu, istej politickej inklinácii sa nevyhli, čo autor odhaľuje a na konkrétnych prípadoch poukazuje na politické korene, na spriaznenosť s tou-ktorou politickou stranou, či na ideové sfarbenie jednotlivých branných organizácií. V ďalšom výskume však určite bude potrebné podať aj zasnádejší a diferencovanejší pohľad na názorovo-politický vývoj jednotlivých činiteľov a predstaviteľov skúmaných branných organizácií v rôznych etapách medzivojnového obdobia.

Je škoda, že M. Čaplovič v 1. podkapitole I. kapitoly nevyužil (okrem jednej poznámky) svoje vedomosti o prevratovom období na Slovensku. Aj tu, i keď s krátkou životnosťou, vznikali a pôsobili nielen slovenské národné gardy, respektíve národné stráže, ale aj maďarské národné gardy a iné polovojenské jednotky a poriadkové milície – občianske stráže. V súvislosti s povojnovou antimilitaristickou alebo pacifistickou vlnou, ktorá sa prekonávala len pomaly a nedôsledne, bolo rozhodne treba poukázať na isté koketovanie či taktizovanie s myšlienkou tzv. miličného systému, napríklad aj na niektorých miestach vysokých politických a armádnych špičiek.

Treba vyzdvihnúť, že autor svoju problematiku sleduje, aj keď iba v hlavných kontúrach, v súvislosti s medzinárodným vývojom a vnútropolitickým dianím v ČSR po roku 1918. Celkom zreteľne poukazuje aj na širšie medzinárodné súvislosti v medzivojnovéj Európe, keď

sa v mnohých štátoch etablovali vodcovské, komunistické, fašistické a nacistické autoritatívne režimy, ktoré ovplyvňovali aj vývoj v demokratickej ČSR a tiež na Slovensku a vplývali na vytváranie spoločenského podhubia, charakteristického pre vznik polovojenských a telovýchovných organizácií autoritatívneho typu. No už v súvislosti so vznikom samostatného česko-slovenského štátu sa žiadalo niečo viac povedať o jeho skutočnom geopolitickom, resp. geostrategickom postavení v strednej Európe, prípadne akú úlohu mal zohrať v strategických zámeroch a plánoch víťaznej Dohody. Rozhodne však Česko-Slovensko malo byť silným štátom, čo deklarovali a presadzovali najmä Francúzi, ktorí práve vo velení a vedení čs. brannej moci zohrávali významnú úlohu. To všetko muselo nájsť svoj odraz aj v celej oblasti brannej politiky nového štátu. Pri zhodnotení poznatkov z 1. svetovej vojny a skúseností zo zložitého procesu upeňovania čs. štátnosti v prvom roku existencie republiky sa nemalo zabudnúť, že v tomto roku mala už ČSR svoju prvú, ale aj poslednú vojnu za sebou. Zároveň otvorene priznať, že vojenský konflikt s Maďarskom sa skončil pre ČSR z vojenského hľadiska neslávne, čo značne podlomilo sebavedomie čs. vojska i medzinárodnú prestíž ČSR.

Celkove však aj I. kapitola pôsobí vyvážene, podobne ako II. kapitola, zameraná na 20. a 30. roky minulého storočia, keď sa začala oveľa intenzívnejšie prehlbovať spolupráca ústredných branných organizácií s najvyššími orgánmi čs. vojenskej správy. Okrem iného aj na úseku zavedenia jednotnej brannej výchovy obyvateľstva. V tejto súvislosti autor poukazuje na aktivity Zväzu junákov skautov Republiky československej – (ďalej RČS), Zväzu čs. rotmajstrov, Ústredia Sedliackej jazdy, Čs. orla, Čs. obce sokolskej, Čs. obce legionárskej, novotvoreného Zväzu národných gárd RČS a poukazuje na odporúčanie MNO, aby Čs. národný zväz strelecký zastupoval „čs. strelectvo“ v Medzinárodnej streleckej únii so sídlom v Paríži. Osobitnú podkapitolu opodstatnene venuje Zväzu čs. dôstojníctva ako hlavnému koordinátorovi a stmelujúcemu činiteľovi pri realizácii idey brannej výchovy. Podrobne sa venuje aj úlohám a poslaniu Čs. vedeckého ústavu vojenského vo sfére brannej výchovy. Text oživuje opis pokusu Národnej obce fašistickej (NOF) o štátny prevrat v noci 21. na 22. januára 1933, v kasárňach pešieho pluku č. 43 v Brne – Žideniciach, v ktorého pozadí stál generál R. Gajda. V tomto roku sa začala dynamizovať aj činnosť NOF na Slovensku.

V poslednej podkapitole sa autor venuje tiež hlavným črtám komunistickej agitácie a propagandy tzv. antipráci v čs. armáde začiatkom 30. rokov. Celkove však dochádza k záveru, že napriek všetkému už v tomto období myšlienka brannosti v čs. spoločnosti silnela a mnohí občania pochopili „že voči výstrelkom čs. fašizmu i komunizmu, ako aj proti nemeckej a maďarskej iredente je potrebné brániť sa a za jeden z najúčinnějších prostriedkov posilnenia branného systému republiky považovali zavedenie povinnej brannej výchovy obyvateľstva“.

Tretia kapitola je zameraná na prehlbovanie miesta branných organizácií v brannom systéme Československa v rokoch 1933 – 1938. Rozhodujúcim impulzom bol nesporne nástup nacistov v Nemecku k moci v januári 1933, keď sa zvýšilo bezprostredné ohrozenie ČSR. To tiež potvrdilo a podporilo aktuálnosť a dôležitosť uplatnenia povinnej brannej výchovy obyvateľstva a ústredné branné organizácie sa tu prejavili ako dôležitý podporný článok. Koncom marca 1933 sa zrodil návrh projektu zákona o brannej výchove, ktorý vypracovali najvyššie orgány čs. vojenskej správy. V rámci tohto projektu bol na jar 1933 založený aj Čs. jazdecký zväz a 3. 5. 1933 sa uzavrela dohoda Čs. obce sokolskej a Zväzu čs. dôstojníctva o spolupráci v oblasti brannej výchovy. Ďalším krokom bolo založenie Zväzu stráže slobody v RČS so sídlom v Prahe. Napokon úsilie ústredných branných organizácií, na čele so Zväzom čs. dôstojníctva, o uzákonenie povinnej a jednotnej predvojenskej výchovy mládeže a brannej výchovy obyvateľstva, bolo 6. 10. 1933 korunované prvým úspechom – založením Výboru pre zvýšenie brannosti ľudu. Ten vydal pokyny o organizácii dní brannosti, ktoré sa uskutočnili v mnohých mestách ČSR prvýkrát v septembri 1933. Stali sa významným prejavom zintenzívnenia záujmu čs. verejnosti o brannú výchovu. Ďalej autor dokumentuje na príkladoch vzrastu jednot, členstva a činnosti jednotlivých ústredných branných organizácií rozmach a presadzova-

nie spomínaného procesu predvojenskej a brannej výchovy v ČSR až do polovice 30. rokov. Špeciálne na Slovensku si všíma založenie Dunajskej stráže koncom roka 1934, ktorá ako jediná spolková organizácia branného charakteru s celoštátnou pôsobnosťou mala svoje ústredie na Slovensku. Poukazuje na interesantnú ponuku na spoluprácu pri organizovaní brannej výchovy mládeže, ktorá išla v júni 1935 na MNO z Krajského zväzu podporujúcich spolkov vyslúžilých vojakov so sídlom v Bratislave. Zaznamenáva tiež rozmach činnosti Zväzu národných gárd RČS, ktorého členská základňa sa roku 1935 skoro zdesaťnásobila (na 112 miestnych organizácií národných gárd (NG) počtom 22 400 riadnych členov), pričom vznikli aj prvé jednotky na Slovensku (asi 15). Jednou z prvých miestnych organizácií bola NG v Čadci a potom i v Bratislave.

V ďalších podkapitolách autor sleduje formy podpory (pušky, strelecký výcvik, strelnice atď.) ústredných branných organizácií od čs. vojenskej správy v polovici 30. rokov i zapojenie ostatných rezortov štátnej správy (čs. školská správa, okresné a mestské osvetové zbory, rezort verejného zdravotníctva a telesnej výchovy) a Vedeckého ústavu vojenského pod vedením div. gen. Ing. Silvestra Bláhu, do úsilia za zavedenie povinnej organizovanej výchovy k brannej zdatnosti. Vyzdvihuje tiež Zväz slovenského študentstva, na čele s predsedom M. Múdrym, ktorý ešte na svojom valnom zhromaždení 8. 6. 1934 v Bratislave prijal Manifest slovenského študentstva pre brannosť národa a uzniesol sa požiadať vojenskú správu, aby mu vypomohla pri vykonávaní predvojenskej brannej výchovy vysokoškolskej mládeže. Prirodzene, samostatná podkapitola je tiež venovaná návrhom, spôsobu prijatia i rozboru zákona o brannej výchove, ktorý schválil čs. parlament 1. 7. 1937 s účinnosťou od 1. 9. 1937. Jeho schválením sa zavrhovalo takmer dvadsaťročné úsilie čs. vojenskej správy zaviesť povinnú brannú výchovu obyvateľstva. Na jeho základe bola branná výchova ponímaná ako súčasť verejnej starostlivosti o výchovu a vzdelanie. Branná výchova zahrňovala brannú prípravu mravnú, náučnú a telesnú, výcvik v pomocných a ochranných službách, najmä výcvik v civilnej protiletectkej ochrane a branný výcvik. Stala sa povinnou pre všetkých občanov, pre mužov i ženy, a to od školskej dochádzky do 30. roku veku a pri výcviku civilnej protiletectkej ochrany jej podliehali i osoby staršie – až do 50 rokov. Ústredné branné organizácie sa stali de facto súčasťou branného systému čs. republiky, pritom medzi tie, ktorých realizácia tohto zákona sa najviac dotkla, patrili štyri korporácie združené v Ústredí čs. streleckých organizácií – Zväz národných gárd RČS, Čs. národný zväz strelecký, Čs. obec strelecká a Akademická légia. Takto, už so zákonom o brannej výchove, vstupovala ČSR do dramatického roku 1938 a tiež vojenské orgány brannej výchovy, ktoré boli ustanovené osobitným výnosom MNO, začali naplno pracovať od 1. januára tohto roku. Už prvé mesiace prebiehali v znamení organizovania množstva branných akcií, pričom najmasovejší bol rozhodne X. Všesokolský zlet 2. – 6. 7. 1938 v Prahe na Strahove, kde sa predstavilo viac ako 200 000 cvičencov. Aj Ústredie Dunajskej stráže usporiadalo letný tábor brannosti neďaleko Šamorína a vo Vígľaši sa uskutočnil kurz veliteľov brannej výchovy. Za poslednú významnú udalosť v živote ústredných branných organizácií v prvej republike pokladá autor zlúčenie štyroch už uvedených najvýznamnejších branných organizácií pestujúcich brannú výchovu a výcvik, do Zväzu národných streleckých gárd 8. 8. 1938 – teda iba niekoľko týždňov pred mnichovským diktátom. Tento zväz potom vydal výzvu k dobrovoľníkom v čase septembrovej mobilizácie (25. – 29. septembra 1938), ktorá našla pozitívny ohlas najmä v českej spoločnosti.

Štvrtá kapitola spracúva tematiku branných organizácií v druhej republike (október 1938 – marec 1939). Po prvý raz v práci sa autor viac zamerával na Slovensko, čo podmienilo jeho nové, autonómne postavenie v druhej republike, etablovanie Hlinkovej gardy a likvidácia ústredných branných organizácií na Slovensku. Hlinkovu gardu (HG) sleduje od júna 1938, keď čiastočne aj personálne nadviazala na činnosť militantnej profašistickej Rodobrany z 20. rokov, a pod vedením Alexandra Macha vznikla ako ilegálna polovojenská organizácia. No organizovanie HG legalizovala Tisova slovenská autonómna vláda v októbri 1938 a ďalšie bu-

dovanie tejto paramilitárnej organizácie sa realizovalo ruka v ruke s vymedzením jej miesta, úlohy a vplyvu na politický i verejný život Slovenska. Začiatkom decembra 1938 slovenská autonómna vláda schválila stanovy HG a za hlavného doživotného veliteľa vymenovala Karola Sidora. Zároveň tá istá vláda vydala nariadenia č. 15 z 28. októbra a č. 70 z 5. decembra 1938, ktorými sa s okamžitou platnosťou rozpustili všetky občianske polovojské a telovýchovné branné organizácie (Národné gardy RČS, Zväz stráže slobody, Strelecké jednotky, Sedliacka jazda, Dunajská stráž, ozbrojené formácie Sokola, RTJ, Čs. orla a ďalšie) pôsobiace na území Slovenska.

Keďže rozpustenie HG zo slovenskej strany neprichádzalo do úvahy, istým kompromisom sa mal stať jej postupný prechod pod dohľad čs. brannej moci, čo autor sleduje v podkapitole pod názvom Aktivity Hlinkovej gardy v brannej výchove pod egidou orgánov čs. vojenskej správy. V posledných dvoch častiach IV. kapitoly sa Čaplovič znovu vracia do českých krajín, kde rozoberá pôsobenie ústredných branných organizácií i činnosť Oddelenia brannej výchovy Hlavného štábu v tomto období. To všetko napokon vyvrcholilo v marci 1939 na základe nariadení ríšskeho protektora rozpustením všetkých branných organizácií, ktoré sa nepripojili ku kolaborantskému fašistickému hnutiu.. No ako uzatvára autor, väčšina ich vedúcich predstaviteľov a tisíce radových členov sa aktívne zapojilo, „či už do čs. zahraničného odboja, alebo domáceho ilegálneho protifašistického hnutia odporu. Mnohí z nich, ako napríklad bývalý starosta Čs. obce sokolskej Dr. Stanislav Bukovský, alebo predseda Čs. obce legionárskej Dr. Jozef Patejdl, alebo predseda Zväzu čs. dôstojníctva a podpredseda Čs. obce legionárskej Dr. Ivan Markovič, za to zaplatili daň najvyššiu – svojimi životmi.“

Ako sme už naznačili, V. a VI. kapitola majú v Čaplovičovej práci osobitné postavenie ako samostatné kapitoly. Piata kapitola sa zaoberá Rodobranou na Slovensku v rokoch 1923 – 1929. Genéza vzniku tejto fašizoidnej organizácie privádza autora až do prostredia Slovenskej národnej strany v roku 1922, keď došlo k prenikaniu talianskych fašistických ideí do slovenského politického a verejného života, prispôbených miestnym pomerom. No vznik Rodobrany bol jednoznačne spojený s aktivitami radikálnej skupiny politických špičiek Slovenskej ľudovej strany (V. Hudec, V. Tuka, V. Ravasz, J. Joštiak, F. Tománek a ďalší) začiatkom roku 1923. Jej duchovným tvorcom a vodcom bol však nepochybne Dr. Vojtech Tuka. Ideovo bola od začiatku budovaná výrazne na vodcovskom princípe, pričom jej hlavnými piliermi sa postupne stali: vypätý nacionalizmus (namierený protimaďarsky a protičesky), primitívny antisemitizmus, militantná neznášanlivosť (podľa vzoru talianskeho fašizmu), ale aj konfesijná neznášanlivosť. Patrila medzi polovojské organizácie pôsobiace na Slovensku, ktorým bola cudzia myšlienka podpory a posilnenia štátu, ale v prvom rade podporovali myšlienku zmeny režimu, respektíve žiadali štátoprávne zmeny v intenciách politiky HSLS. Autor na základe všestranného výskumu sleduje formovanie jej programu, peripetie jej organizačného budovania a činnosti, cez jej úradné zastavenie (rok 1923) i znovuoživenie (rok 1924) s novým programom – až do obdobia 1926 – 1929, keď Rodobrana nadobudla rozmery masovej organizácie. Podľa M. Čaploviča vodcovia Rodobrany mohli rátať s počtom do 30 000 mužov. Napokon po šiestich rokoch pôsobenia, po zatknutí jej hlavného vodcu prof. V. Tuku 3. januára 1929, prestala Rodobrana oficiálne pôsobiť.

Na rozdiel od Rodobrany Sedliacka jazda (SJ) patrila k tým najvýznamnejším ústredným organizáciám branného charakteru, s pozitívnym prístupom k spoločnej myšlienke podpory a posilnenia štátu, ktorá aj na Slovensku zapustila hlbšie korene. Bola občianskou polovojskou organizáciou agrárnej strany. Od ustanovujúceho zjazdu 3. 7. 1926 v Prahe ju riadilo Ústredie Sedliackých jászov, ktorého prvým starostom sa stal poslanec Národného zhromaždenia za agrárnu stranu Bohumír Bradáč. Do ústredia SJ boli zvolení aj viacerí zástupcovia zo Slovenska, kde sa jazda etablovala v rovnakom čase ako v českých krajinách. Prvé funkcie podstarostov zo Slovenska v pražskom Ústredí Sedliackých jászov vykonávali Ján Ursíny a Ján Duchaj. Základnou programovou požiadavkou SJ sa stalo pestovanie jazdeckého športu a vy-

cvik v jazde na koni s cieľom absorbovať čo najširšie vrstvy predovšetkým vidieckeho obyvateľstva, najmä však mládeže, do sféry politického vplyvu agrárnej strany. Výsledky výcviku, organizovanosti, disciplinovanosti a zvyšovanie telesnej a odbornej zdatnosti sa mali premietnuť do celkového zvýšenia brannosti členskej základne. Autor so špecifickým zameraním na Slovensko sleduje formovanie organizačnej štruktúry SJ, jej národnostný aspekt, približovanie armádnemu systému i otázkam rovnovačky a symbolom príslušnosti k Sedliackej jazde. Osobitne poukazuje na niektoré iniciatívy (napríklad zriaďovanie cyklistických odborov SJ), ktoré vyšli zo Slovenska. Špeciálnu podkapitolu venuje vedúcim činiteľom SJ na Slovensku a jej organizačnej výstavbe v 30. rokoch. Podľa M. Čaploviča v r. 1936, t. j. v čase maximálneho rozmachu SJ, v celoštátnom meradle združovali organizácie SJ cca 30 000 činných členov, z toho 6 000 na Slovensku. Najvýznamnejšie podujatia SJ na Slovensku prebehli tiež v 30. rokoch. Rozpustenie SJ na Slovensku súvisí s nariadením autonómnej vlády Slovenskej krajiny 5. 12. 1938, ktorým sa s okamžitou účinnosťou rozpustili na Slovensku všetky ústredné polovojenské a telovýchovné branné organizácie a jedinou „oprávnenou“ brannou organizáciou sa stala Hlinkova garda.

Celkovo možno konštatovať, že v posledných dvoch kapitolách autor na veľmi dobrej úrovni zvládol doteraz málo prebádanú problematiku. Ich spracovanie je pôvodné a originálne, založené na veľkom množstve pramenného materiálu získaného dôkladným a všestranným výskumom. Tieto kapitoly sú rozhodne nielen významným prínosom v rámci práce, ale aj jej napútavějšími časťami.

Rozhodne nemožno zabudnúť a neupozorniť na skutočnosť, že každú kapitolu Čaplovičovej práce dopĺňa rozsiahly a bohatý vedecký poznámkový aparát, ktorý nie vždy plní iba odkazové funkcie na pramene a literatúru. Zároveň vyzdvihnúť, že každú kapitolu obohacujúcim spôsobom dopĺňajú aj prehľadné tabuľky, za ktorými sa tiež skrýva mnoho hodín výskumu a dôslednej bádateľskej práce. Pritom osobitnú, pomerne veľmi rozsiahlu (68 strán) a žánrovo veľmi pestrú časť práce tvoria Prílohy (dokumenty a fotografie). Z veľkej časti ide o fotografie neznáme, resp. málo známe. Tým viac treba vysloviť poľutovanie, že vydavateľstvo nevenovalo ich reprodukcii náležitú pozornosť. Osobitne však nad problematickým šetrením papiera na úkor čitateľnosti textu, k čomu si odhodlaný čitateľ musí nasadiť azda tie najsilnejšie okuliare. Publikácia je vybavená anglickým a nemeckým resumé.

Napriek tomu, že Čaplovičova publikácia si nerobí nárok na komplexné historické zhodnotenie činnosti branných organizácií v medzivojnovom Československu, predstavuje pôvodný fundovaný príspevok k hlbšiemu poznaniu procesu vzniku, existencie, stavu a predovšetkým vývoja týchto organizácií v skúmanom období. Prináša sklbený obraz skúmaného objektu, ktorý prínosne posúva naše poznanie dopredu a súčasne je aj dobrým východiskom k analytickému rozborom a ďalším výskumom jeho jednotlivých aspektov, komponentov, či tendencií. Zvlášť z hľadiska problémovej náplne vojenských dejín Slovenska v medzivojnovnej ČSR.

Marián Hronský

V prípade záujmu o rec. publikáciu, je možné ju objednať bezplatne iba za uhradenie dobierkovej služby na adrese:

Mgr. B. Šeďová, Vojenský historický ústav, P. O. Box 59, 831 03 Bratislava.

MAJOROV, A.: VTORŽENIE. ČECHOSLOVAKIJA, 1968.
Sviditeľstvo Komandarma, Moskva 1998, 348 s.

Aleksandr Majorov bol veliteľom 38. armády Príkarpatského vojenského okruhu. Časti tejto armády dislokovanej na Zakarpatskej Ukrajine sa zúčastnili na vojenskom cvičení „Šumava“ v Československu v júni 1968, potom na vojenskej intervencii v auguste 1968 a zostali na území Československa podľa československo-sovietskej dohody o dočasnom pobyte sovietskych vojsk až do ich odchodu v roku 1991. A. Majorov bol veliteľom Strednej skupiny sovietskych vojsk v Československu od vytvorenia Skupiny na jeseň 1968 do polovice roku 1972 so sídlom v Miloviciach. Spomienky veliteľa armády (Komandarma) obsahujú množstvo faktov a vlastných interpretácií o udalostiach, ktoré predchádzali vojenskej intervencii, jej príprave od 12. apríla 1968 na území Zakarpatskej Ukrajiny, počas vojenského cvičenia „Šumava“ na území Československa; o „vpáde“ do Československa v auguste 1968 i „dočasnom pobyte“. Spomínanie sovietskeho armádneho generála sa časovo zakončuje udalosťami v Československu na prelome rokov 1968/69. Kniha spomienok je pohľadom na československé udalosti, osobitne na situáciu v Československej ľudovej armáde v širších vnútropolitických súvislostiach. Je vykreslená tak, ako ju chceli vidieť a prezentovať sovietski „jastrabi“, a nie tak, aká v skutočnosti bola. Dôležitou súčasťou spomienok sú hlásenia A. Majorova o situácii v Československu, ktoré posielal ministrovi obrany Grečkovi. Hlásenia predstavovali dôležitú súčasť správ aj pre sovietske politbyro, ktoré, zrejme aj na základe ďalších hlásení veliteľov a informácií cez diplomatické a iné kanály prijímalo zásadné rozhodnutia o príprave, uskutočnení intervencie a rozmiestnení sovietskych vojsk na území Československa. Autor spomienky nepoužíva termín intervencia, ale vtorženie (vpád). Z pohľadu generála, ktorý velil strategickým skupinám vojsk, aby „zachránil socialistickú krajinu pred antisocialistickými a kontrarevolučnými silami“ je pochopiteľné, že sa vyhol termínu intervencie. Napokon ani ďalší ruskí autori, ktorí publikovali monografie a štúdie o Československu v roku 1968 termín intervencia nepoužívajú.

Kniha spomienok obsahuje aj politické hodnotenia československých predstaviteľov. Pohľad je jednostranný a prezentuje videnie sovietskej strany. Na jednej strane sú zoradené postavy s pozitívnym hodnotením, kde autor zaradil prezidenta republiky L. Svobodu, G. Husáka (prvého tajomníka ÚV KSS), S. Kodaja (veliteľa Východného vojenského okruhu v Trenčíne). Do tejto skupiny patrí ešte V. Biľak a J. Lenárt, hoci podľa spomienok sa osobne s nimi nestretol. Na druhej strane nachádzame čs. predstaviteľov, ktorí rozkladali ČSLA a napomáhali alebo sami boli na čele antisovietskych síl. Sem zaradil J. Smrkovského (predsedu čs. parlamentu), F. Kriegela (predsedu Národného frontu ČSSR), Z. Mlynára (tajomníka ÚV KSČ), Č. Cisařa (tajomníka ÚV KSČ). Autor dospel až k absurdným záverom, že ideológovia ÚV KSČ Kriegel, Cisař, Mlynář si položili za cieľ podnecovať medzi obyvateľstvom nenávisť k Sovietskej armáde (s. 129). Značnú pozornosť a na viacerých miestach spomienok A. Majorov venuje ministrovi národnej obrany ČSSR Martinovi Džúrovi. Počas vyhodnotenia cvičenia „Šumava“ je „táravým Švejkom“ (s. 111), po vojenskej intervencii kolísavým, ktorého treba „dotlačiť“ k spolupráci s veliteľmi okruhov (s. 278), a napokon v decembri 1968 in hlásení Grečkovi uvádza, že „neorganizované a bezperspektívne riadenie ozbrojených síl ministerstvom obrany a osobitne zo strany súdruha Džúra“ (s. 322) treba riešiť jeho odvolaním z funkcie ministra (s. 325). Nemožno pochybovať, že tvrdé slová na adresu M. Džúra vypovedajú o tom, že sovietska strana nebola spokojná s jeho ústretovosťou (za ktorú ho však kritizujú českí historici) voči sovietskemu vojenskému veleniu.

Negatívne hodnotenie a vykresľovanie M. Džúra ako táravého Švejka alebo kolísavého ministra malo svoje dôvody. M. Džúr po vojenskej intervencii nesúhlasil so sovietskymi požiadavkami na rozmiestnenie sovietskych vojsk. O rokovaniach v Mukačeve so sovietskym ministrom obrany Grečkom v dňoch 16. – 17. septembra referoval na predsedníctve ÚV KSČ

toto: „Nedalo sa s nimi (sov. stranou) hovoriť o etapách odchodu sov. vojsk... Ich priestorové požiadavky boli iné a náš variant nebol schválený. (Pozri: J. Vondrová, – J. Navrátil: Komunistická strana Československa, 9/3, Praha – Brno, 2001, s. 323).

Obsah rozhovoru s Alexandrom Dubčekom 7. novembra 1968, ako ho uvádza autor (s. 304 – 312), je zaujímavý z viacerých aspektov. Predovšetkým interpretácia Dubčekových názorov krátko pred novembrovým zasadáním ÚV KSČ roku 1968. Problematické je, že nie je možné overiť autentickosť slov, ktoré mal povedať A. Dubček v 2,5-hodinovom rozhovore s A. Majorovom. A. Dubček sa mal vyjadriť slovami: „Dajte mi čas a všetko spravím... Obeste ma za rebro, ale nezradím Sovietsky zväz, internacionalizmus, Varšavskú zmluvu (s. 307). Ďalej A. Dubček ubezpečoval A. Majorova, že na pripravovanom zasadaní ÚV KSČ v dňoch 14. – 17. novembra 1968 vo svojom referáte jasne odpovie „antisocialistickým zoskupeniam a prúdom, súčasne s budúcimi perspektívami. Budeme pokračovať v pojanuárovej politike, ale obmedzíme pravicové sily pri využívaní prostriedkov masovej informácií“ (s. 308). Slovenský čitateľ môže pochybovať o slovách povedaných A. Dubčekom. Ale súčasne môže súhlasiť s tým, že duch určitej sebakritiky a kompromisov sa objavil už v jeho vystúpeniach pred novembrovým zasadáním ÚV KSČ. Napríklad vo verejnom vystúpení v hloubětínskej Tesle 11. októbra, ale tiež na zasadaniach Predsedníctva ÚV KSČ. A. Dubček ustupoval sovietskemu nátlaku po rokovaníach v Moskve začiatkom októbra 1968 vo viacerých zásadných otázkach, ktoré presahovali aj rámec Moskovského protokolu.

„Filozofia“ spomienok A. Majorova sa zakladá na často opakovanom konštatovaní, že Československá ľudová armáda sa nachádzala v roku 1968 v stave rozkladu, strácala bojaskopnosť vinou oslabenia politicko-výchovnej práce. Následkom toho bola ochrana čs. hraníc, a tým aj Varšavskej zmluvy ohrozená možným útokom západonemeckých, amerických vojsk a rozmiestnením vojsk NATO na území Československa. V tomto duchu A. Majorov sa vyjadril pred L. Brežnevom a M. Suslovom (tajomníkom ÚV KSSZ pre ideológiu) 11. augusta 1968. Uvedol, že „za 1 – 2 mesiace bude ČSLA plne rozložená trojicou Kriegela, Mlynára, Císařa a náčelníkov politických orgánov (armády“ – s. 192). Ďalej pokračoval „v jedno pekné ráno, Leonid Il'jič (Brežnev), pri Čope, Mukačeve, Užhorode, môže byť vysadená 82. a 101. výsadková divízia vojsk NATO. A cez územie Čiech a Slovenska sa k nim pridá 5. a 7. armádny zbor USA (9 – 11 divízií) a 1. a 2. armádny zbor SRN, tiež 9 – 11 divízií. Vieme, že manévry NATO sa majú konať začiatkom septembra... V noci pred vysadením desantov vznikne bábková vláda v Československu, vyhlási neutralitu a odchod z Varšavskej zmluvy, obráti sa na NATO, aby ochraňovalo krajinu od sovietskeho napadnutia ... Československo môže byť stratené. Alebo veľká vojna“ (s. 193). „A čo treba urobiť, aby Československo nebolo stratené, opýtal sa Brežnev Majorova. Odpoveď na túto otázku autor vložil do úst A. Gomulkovi, ktorý údajne Brežnevovi „pred mesiacom uviedol, že netreba sa oneskoriť so vstupom vojsk (do Československa – s. 211).

Propagandistické zdôvodňovanie vojenskej intervencie argumentmi o strate bojaskopnosti čs. armády a nebezpečenstve okupácie Československa vojskami NATO poslúžilo nielen na vojenskú intervenciu, ale aj na rozmiestnenie sovietskych vojsk na našom území. Propaganda poskytovala „argumenty“ aj ultraľavým komunistickým internacionalistom, ktorí sa aktivovali koncom roka 1968 organizovaním rôznych stretnutí a vyvíjali nátlak na odchod reformných predstaviteľov z funkcií. Napríklad kampaň proti J. Smrkovskému vedenú V. Bílňakom, ale aj s podporou ďalších ultraľavých síl. Informácie „znalcov“ československého vývoja smerovali predovšetkým k ministrovi obrany Grečkovi, a podľa obsahu spomienok aj lídrom piatich štátov Varšavskej zmluvy. Prirodzene, že sa bezprostredne premietli aj do propagandy sovietskych médií pri vysvetľovaní príčin vojenskej intervencie. Ale prekvapená musela byť generalita vojsk NATO v súvislosti s informáciami o vstupe na územie Československa. Dnes vieme, že americké vojská sa stiahli o 50 – 70 km od československých hraníc, aby ani náhodný stret so sovietskymi vojskami nebol dôvodom na vojenskú

konfrontáciu. Vojenská intervencia zneistila vlády Rakúska, Rumunska a Juhoslávie. Pretože neboli si istí tým, či sovietske vojská po obsadení Československa nevstúpia na ich územie. Juhoslovanský prezident J. B. Tito túto obavu vyjadril nasledovne: „My sme tí, ktorých by radi porazili a zaokrútili (zväčšili, pozn. autora) ten tzv. socialistický lágér“ (Pozri: Jugoslávie a okupace Československa v srpnu 1968, Soudobé dějiny, 4/2000, s. 746). J. B. Tito a rumunský líder N. Ceaușescu sa zhodli v názore, že „dôvod okupácie Československa nespočíval v tom, že by Československu bezprostredne hrozilo nebezpečenstvo zo Západu. Intervencia sa uskutočnila pre demokratizáciu v Československu... Prekážala im perspektíva zjazdu KSČ“ (Tamže, s. 728). Obaja lídri sa na stretnutí 24. augusta zhodli v tom, že obava ohrozenia zo Západu nemala bezprostrednú príčinu intervencie a predstavovala sovietsku propagandu. Treba len dodať, že Tito a Ceaușescu oficiálne navštívili Československo len niekoľko týždňov pred vojenskou intervenciou. Tito o svojej návšteve uviedol: „čs. vedenie zastáva celkom správne stanoviská ku všetkým otázkam vnútropolitického vývoja a demokracie“ (Tamže, s. 715).

Spomienky A. Majorova v 15 kapitolách v chronologickom slede od 12. apríla 1968 do začiatku januára 1969 vykresľujú dramatické udalosti v súvislosti s prípravou a uskutočnením intervencie a o „dočasnom pobyte“ na území Československa.

12. apríl 1968 je dôležitým medzníkom pre veliteľa 38. armády. A. Majorova zavolali na štáb Priekarpatského okruhu do Lvova, kde ho náčelník Hlavného operatívneho riadenia Generálneho štábu Sovietskej armády genplk. M. Povalija oboznámil s mapou – rozkazom v mierke 1 : 500 000 na „vtorženie“ (vpád) 38. armády (a so zložením tejto armády) do ČSSR s cieľom potlačiť a v prípade nevyhnutnosti zničiť kontrarevolúciu na jeho území“ (s. 19). Na mape bol vyznačený polkruh medzi Ostravou a Brnom s nápisom „K nástupu „D“ so zastávkou 38. armády nasadenou v Trenčíne s ďalším nápisom „ČK (čas) + 16 – 18“ (hod). Mapu podpísal minister obrany Grečko a náčelník Generálneho štábu M. Zacharov. Mapu v jednom exemplári pripravil M. Povalija 11. apríla 1968. Ďalej autor uvádza, že 12. apríla minister Grečko s obsahom mapy oboznámil L. Brežneva. S plným obsahom mapy boli oboznámení členovia vojenskej rady okruhu. Na porade odznel prísny zákaz viesť telefonické hovory, korešpondenciu a hovory cez vysielacky o obsahu mapy-rozkazu. Príprava operácie, ktorej uskutočnenie malo začať signálom „Vltava 666“ (s. 29), podliehala aj ďalším formám utajenosti. Vojská boli uvádzané do pohotovosti pod zámenkou prípravy vojenského cvičenia, inšpekcie ministerstva a ďalších krycích foriem. „Na potlačenie alebo zničenie kontrarevolúcie v ČSSR bola 38. armáde vyznačená oblasť piatich krajov (3 na Slovensku a 2 moravské kraje) s nasledujúcimi silami a prostriedkami: 24., 30., 48., 128. motostrelecká divízia, 15. A 30. tanková divízia a 12. motostrelecký pluk bulharskej armády. Z uvedených divízií – 24., 48., 128. motostrelecké divízie nepatriли k 38. armáde a boli dislokované v Bieloruskom alebo Odeskom vojenskom okruhu (s. 23 – 24).

Dňa 5. mája šifrovaný telegram Generálneho štábu uložil veliteľovi 38. armády, aby velenie a vojská boli uvedené do zvýšenej bojovej pohotovosti a počas noci sústredené do určených oblastí. 7. Mája sa veliteľské stanovisko veliteľa nachádzalo v autobuse 7 kilometrov severovýchodne od Užhorodu, kde A. Majorov čakal na signál „Vltava 666“.

Z faktov o príprave vojenskej intervencie uvedených A. Majorovom vyplýva, že s prípravou sa začalo po drážďanskej schôdzi (23. marca), na ktorej lídri piatich štátov Varšavskej zmluvy koordinovane a veľmi ostro vystúpili s kritikou čs. vedenia v čele s A. Dubčekom. A. Benčík v monografii *Rekviem za pražské jaro*, Tempo, Třebíč 1998 uvádza, „príprava na vojenskú operáciu Dunaj sa začala po prijatí Direktívy ministra obrany Grečka 8. apríla 1968. Direktíva prikazovala vytvoriť z južnej skupiny vojsk skupinu „Juh“ a stanovila jej úlohy. Rovnaký rozkaz dostal 8. apríla 1968 aj veliteľ výsadekových vojsk generál Margelov. Prípravy na vojenskú intervenciu začiatkom apríla vo svojich spomienkach potvrdil aj veliteľ 2. polskej armády genplk. F. Siwicki“ (s. 36).

Spomienky A. Majorova dopĺňujú prípravu intervencie o nové fakty, osobitne o 38. armáde, ktorej veliteľské stanovište bolo určené v Trenčíne. Začiatok plánovania operácie sa v podstate časovo zhoduje so skupinou „Juh“ s tým rozdielom, že signálom operácie bola „Vltava 666“. Operáciu „Dunaj“ A. Majorov nespomenul ani raz vo svojich spomienkach. Vysvetlením môže byť, že v záujme utajenia sa každá skupina vojsk na operáciu pripravovala pod iným krycím názvom.

Štyri kapitoly sú v spomienkach venované cvičeniu „Šumava“ v júni 1968. Veliteľské stanovište A. Majorova počas cvičenia bolo vo vojenskom výcvikovom priestore na Libave. Ešte pred začiatkom cvičenia dostal A. Majorov príkaz od náčelníka generálneho štábu Zacharova, aby „všetko videl, počul, bol informovaný a svoje závery posielal. Spolu s ministrom budeme pozorne čítať tvoje hlásenia“ (s. 37). A tak A. Majorov do svojich hlásení zaraďoval kritické hodnotenia o podceňovaní ideologického pôsobenia KSC v armáde a závodoch, ktoré navštívili. Hlásenia nevybočovali z propagandistického nazerania na čs. vývoj. Kritický tón o obavách čs. občanov o socializmus vo vlastnej krajine sa obyčajne končili slovami „...keď vznikne nebezpečenstvo (ohrozenia socializmu, pozn. autora), obrátime sa k Vám o pomoc“ (s. 66). Na zvýraznenie nízkej bojaschopnosti ČSĽA autor často uvádzal slová prezidenta L. Svobodu a jeho údajnom prirovnaní s „vojakom Švejkom“. (s. 72 – 73). Hodnotenie cvičenia „Šumava“ (s. 107 – 120) je v spomienkach kritikou F. Kriegela, J. Smrkovského, M. Džúra. Súčasne aj vyzdvihovaním L. Svobodu, ktorý presadí také opatrenia, aby „ČSĽA bola bojaschopná“ (s. 118).

Ďalšie štyri kapitoly spomienok sa dotýkajú obdobia po skončení cvičenia „Šumava“, keď sa 38. armáda premiestnila do okolia Trenčína. A. Majorov dostal rozkaz od náčelníka Generálneho štábu Zacharova s textom: „Ostaň pri Váhu, kúp sa. Čakaj na ďalšie rozkazy“ (s. 124). Na veliteľskom stanovišti blízko Trenčína A. Majorov čakal na signál z 12. apríla (s. 132) do 2. augusta (s. 176). Potom sa 38. armáda vrátila na územie Zakarpatskej Ukrajiny.

Svedectvo A. Majorova naznačuje, že sovietske vedenie zámerne predĺžilo pobyt svojich vojsk po skončení cvičenia do 2. augusta, t. j. o jeden mesiac so zámerom realizovať vojenskú operáciu podľa rozkazu z 12. apríla. Pod velenie 38. armády v čase intervencie patrilo zoskupenie divízií s počtom 75 – 80 tisíc vojakov, 1 600 – 1 650 tankov, 500 – 600 bojových vozidiel pechoty, 2 500 – 2 600 obrnených transportérov rôznych modifikácií, desaťtisíce delostreleckých zbraní a raketových komplexov (s. 180).

Dňa 12. augusta 1968 A. Majorova prijal najprv Grečko a potom Brežnev. Počas rozhovoru s Grečkom ho informoval o vojensko-politickej situácii v Československu. Grečka zaujímal názor veliteľa 38. armády „či v prípade vstupu vojsk Varšavskej zmluvy do Československa sa ČSĽA postaví na odpor“. Podľa Majorova „nedôjde k organizovanému odporu. Armáda je demoralizovaná. Môže dôjsť k miestnym potýčkam s provokatémi, fanatikmi a bojovníkmi poslanými a riadenými zo Západu“ (s. 185). V podobnom duchu o stave bojaschopnosti ČSĽA informoval aj Brežneva a Suslova. Okrem toho rozvíjal pred oboma predstaviteľmi svoje vízie o vtrhnutí vojsk NATO do Československa, vytvorenia bábkovej vlády a vystúpení z Varšavskej zmluvy (s. 193).

Politické rozhodnutie o vojenskej intervencii do Československa schválilo sovietske politbyro 17. augusta 1968. V ten istý deň o 9. 00 hodine sa začala porada na ministerstve obrany za prítomnosti hlavného veliteľa vojsk Varšavskej zmluvy I. Jakubovského, ministra obrany Grečka, náčelníka Generálneho štábu Zacharova, veliteľov všetkých druhov vojsk Sovietskej armády, veliteľa Južnej skupiny, Severnej skupiny, veliteľa vojsk dislokovaných v NDR a veliteľov určených intervenčných vojsk dislokovaných na území ZSSR. Všetci prítomní podali hlásenia o bojovej pripravenosti, dokonca s použitím jadrových zbraní v priebehu 2 – 4 minút od prijatia signálu.

V súvislosti s intervenciou autor spomienok uvádza, že bol vypracovaný plán pod krycím názvom „August 1968“. V tomto pláne sa počítalo s najhoršou možnosťou, t. j. vojnou (s. 223

– 224). Na konci porady minister Grečko prítomným maršalom a generálom oznámil čas začiatku intervencie na 20. august o 23,20 h, keď vojská mali prekročiť hranice ČSSR po vydaní signálu „Vltava 666“ (s. 226). Dôležitá porada, na ktorej sa kontrolovali prípravy jednotlivých druhov vojsk na intervenciu, trvala podľa spomienky 43 minút.

S intervenciou boli do bojovej pohotovosti uvedené vojská pohraničných vojenských okruhov v ZSSR (asi 80 – 100 divízií) a tiež vojská v ďalších štátoch Varšavskej zmluvy. Do bojovej pohotovosti boli uvedené strategické vojská na území ZSSR s jadrovými zbraňami. Oproti plánu z 12. apríla sa počet vojsk zúčastnených na intervencii niekoľkonásobne zvýšil.

V závere spomienok autor uvádza plán „Sivý jastrab“ vypracovaný štábom Strednej skupiny vojsk v Československu v novembri 1968. Plán mal dve alternatívy: Podľa prvej malo 18 – 20 motostreleckých a tankových jednotiek obsadiť veľké mestá v ČSSR (Praha, Ostrava, Brno, Bratislava, Košice, Olomouc, Mladá Boleslav a Ústí n/Labem). Vojská v mestách mali demonštrovať svoju pripravenosť vojensky zasiahnuť. V druhej alternatíve plán počítal s blokovaním posádok ČSLA a ich prípadné odzbrojenie. V obmedzenom variante sa realizoval „Sivý jastrab“ vstupom sovietskych vojsk do miest v podobe zosilnených hliadok. Vo viacerých mestách, najmä kde boli sovietske komandantúry, došlo k potýčkam s čs. občanmi a zadržaniu sovietskymi hliadkami. Proti tomuto postupu protestoval čs. zmocnenec pre záležitosti sovietskych vojsk v ČSSR ako porušovaniu článku 2 zmluvy zo 16. októbra 1968 podmienkach dočasného pobytu sovietskych vojsk.

Udalosťami na prelome rokov 1968 – 1969 sa spomienky A. Majorova končia. Po odchode z funkcie veliteľa Strednej skupiny vojsk v ČSSR Majorova prijal L. Brežnev. Do roku 1980 Majorov velil Pribaltickému vojenskému okruhu a potom bol ešte krátko hlavným vojenským poradcom v Afganistane.

Spomienky A. Majorova sú zaujímavé aj pre slovenského čitateľa. Autor uvádza veľa nových faktov o roku 1968 z pohľadu sovietskeho generála, ktorý verne slúžil Sovietskemu zväzu. Jeho interpretácie nenechávajú na pochybách o tom, že jedinou správnu cestou bola vojenská intervencia. A v tomto duchu sú napísané aj jeho spomienky na rok 1968 v Československu. Znásobujú „argumentáciu jastrabov“ medzi generalitou, ktorá určitým spôsobom vyvíjala nátlak na Brežneva a váhavých členov politbyra pri rozhodovaní o vojenskej intervencii. Obsahujú aj viaceré chyby a nepresnosti z histórie Československa a nesprávne uvádzané mená čs. predstaviteľov. Ale tieto nedostatky neznižujú hodnotu diela, ktoré autor napísal, resp. dokončil v apríli 1998 roku.

Michal Štefanský

ANOTÁCIE GLOSÝ

MILTON, G.: *PLAVBY ZA BOHATSTVÍM. BOJ O SOUOSTROVÍ MUŠKÁTOVÉHO ORÍŠKU*. Praha. Nakladatelství BRÁNA. Knižní Klub 2001, 232 s.

Muškatový oriešok, plod stromu, ktorý botanici poznajú pod názvom *Myristica fragrans*, bol v Európe 17. storočia najžiadanejším luxusným tovarom. Pripisovali mu takmer zázračné vlastnosti a jeho cena stúpala na astronomicky vysoké hodnoty najmä po tom, keď lekári alžbetínskeho Londýna začali tvrdiť, že guličky, ktoré zhotovovali z ich výťažkov, zázračne chránia proti najstrašnejšej epidemickej chorobe – moru. Vrecúško muškátového orieška umožňovalo kúpu domu a dokázalo človeka finančne zabezpečiť i s plateným sluhom na celý život. Stromy muškátovníka však rástli iba na malej skupine Bandských ostrovov vo Východnej Indii (dnes Indonézia) a prístup k nim bol pre európskych obchodníkov spojený s takmer neprekonateľnými prekážkami. Vidina ľahkého zbohatnutia však napriek nebezpečenstvám, ktoré boli živé aj najneuveriteľnejšími príhodami skutočných i neskutočných účastníkov námorných ciest, hnala obchodníkov, kupcov, námorníkov a rôznych dobrodruhov na ďaleké cesty, trvajúce aj niekoľko rokov. Muži, ktorí prežili výpravy k Ostrovom korenia sa domov vracali s neuveriteľnými zážitkami a zanechali po sebe rôzne zápisky, ktoré sa stali základom na prípravu ďalších anabáz do neprebádaných oblastí.

Giles Milton farbisto opisuje začiatky objavovania neznámeho sveta domorodých obyvateľov, pohnuté osudy obchodníkov a prvých kolonizátorov, každodenný život námorníkov, kupcov, príslušníkov novovytvorených faktórií a ich rodín v tejto oblasti. Súbežne sa venuje aj ideovým, politickým, ekonomickým faktorom, ktoré najmä

v Anglicku a v Nizozemsku viedli k čoraz urputnejšiemu úsiliu o ovládnutie týchto končín. Pre vojenského historika sú osobitne zaujímavé pasáže o námorných bitkách, útokoch na pevninu a na prvé pevnosti, ktoré narýchlo na týchto ostrovoch budovali predovšetkým Holanďania, Portugalci a Angličania. Vojenské akcie sa tu striedali s obdobiami relatívneho pokoja, vojenské a územné dohody sa porušovali a miestne domorodé obyvateľstvo sa veľmi často stávalo rukojemníkmi ozbrojených zástupcov menovaných svetových mocností. Zápas o Ostrovy korenia, a najmä muškátovníkov sa viedol nevyberaným spôsobom. Aj keď G. Milton v úvode knihy sľubuje podať predovšetkým dejiny bojov o dnes už zabudnutý ostrov Run a kľukaté osudy jedného z najvýraznejších postáv boja o tento ostrov anglického námorného kapitána a obchodníka Swana Nathalia Courthopa, v skutočnosti nám ponúka oveľa viac. Sme vtiahnutí do deja bojov nielen o súostrovie muškátového orieška, ale aj do pozadia diplomatického, politického a vojenského riešenia problémov súvisiacich s kolonizáciou týchto území, do dejín vzniku a vývoja anglickej i nizozemskej Východoindickej spoločnosti, do zákulisných manévrov súvisiacich s obchodovaním na panovníckom dvore, zásahu panovníkov do obchodných transakcií, do dejín koloniálnej politiky Španielska, Portugalska, ale najmä Anglicka a Holandska atď. Autor nás oboznamuje s každodenným životom v Anglicku 16. a 17. storočia. Čitateľ sa dozvie o počiatočných dejinách miesta nazývaného Manhattan, kam roky prichádzali kolonisti z Anglicka, ale ktoré Holanďania kúpili od domorodcov za mizivých šesťdesiat guldenov. Získanie tejto, dnes takej slávnej oblasti Angličanmi patrí medzi paradoxné príbehy dejín kolonializmu. V roku 1654

sa skončila anglicko-holandská vojna. Tzv. westminsterskou zmluvou sa obe strany dohodli na odškodnení. Angličanom mal byť okrem iného vrátený ostrov Run, ktorý okupovali Holanďania. O ostrov muškátového kvetu sa však napriek tejto dohode viedli i naďalej boje. Situácia sa zmenila až potom, keď vojvoda z Yorku tak trochu na spôsob pirátskych útokov obsadil Manhattan, čo Holanďanov vyprovokovalo na vyhlásenie vojny. Až roku 1667 došlo ku kompromisnému riešeniu. Holanďania si ponechali ostrov Run a Angličania získali výmenou Manhattan. V čase podpisu zmluvy iba málokto si uvedomoval, že bol podpísaný jeden z najvýznamnejších dokumentov éry. Výmenou malého ostrova vo Východnej Indii, ktorý dnes ani nenájdeme vo väčšine atlasov, za oveľa väčší ostrov pri východnom pobreží Severnej Ameriky, bol položený základ vývoja a osudu New Yorku.

V záverečných pasážach G. Milton adresuje niekoľko výčitiek anglickým i americkým historikom, keď konštatuje, že Courthope, ktorý pre Angličanov získal ostrov Run a chránil ho až do svojej smrti, odmietol sa vzdať so zdôvodnením, že by sa tak stal zradcom svojho kráľa a svojej vlasti, nemá ani v Londýne, ani v New Yorku pamätník. Pritom jeho hrdinská obrana Runu umožnila Angličanom získať New York, ktorý sa už v čase boja za nezávislosť stal najväčším mestom Severnej Ameriky. Po takmer štyroch storočiach sa tento muž ocitol v prepadisku dejín. Ďalším paradoxom dejinných zmien je skutočnosť, že ako to pri svojich cestách autor knihy zistil, nikto z obyvateľov ostrova Run dnes nevie nič o pohnutých dejinách svojho rodiska.

G. Milton pri spracúvaní publikácie využil najmä dobové denníky a korešpondenciu, dvadsaťzväzkové dielo *Pulchras His Pilgrimes*, ktoré pôvodne vyšlo roku 1625, publikované dokumenty Východoindickej spoločnosti a ďalšie materiály anglickej a holandskej proveniencie. Publikáciu dopĺňajú dobové mapky a obrázky.

BALLA, T.: *A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD LOVASSÁG 1868 – 1914.* Budapest. Balassi Kiadó 2000, 176 s.

Vojenský historický ústav a múzeum v Budapešti od roku 2000 vydáva v edičnej rade Mileniárnej knižnice Vojenského historického ústavu a múzea pod vedením L. Veszprémyho sériu knižných monografií venovaných vojenským dejinám Uhorska, resp. Maďarska. Prvý zväzok tejto edície sa zaoberá vývojom uhorského kráľovského honvédskeho jazdecktvá v rokoch 1868 – 1914 a jeho autorom je pracovník menovaného ústavu Tibor Balla, ktorý publikoval viacero podnetných štúdií z vojenských dejín daného obdobia a participoval aj na spracúvaní lexikónu *Uhorsko v prvej svetovej vojne* (Budapest 2000). Autor člení prácu na osem kapitol, v rámci ktorých v tematicky uzavretých celkoch, v chronologickom slede skúma a sumarizuje najnovšie výsledky vedeckého bádania na problematike. Vývoj tejto zbrane, ktorá v Uhorsku mala značné tradície, porovnáva s vývojom jazdecktvá spoločnej armády, rakúskeho Landwehru a v niektorých súvislostiach aj iných európskych mocností.

V úvode načrtáva hlavné trendy vývoja uhorského jazdecktvá od revolúcie 1848 – 1849 a stručne sa zmieňuje o základných zmenách v jeho štruktúre. Zdôrazňuje, že zmeny vo vojenskom umení a v samotných ozbrojených silách monarchie sa najmenej dotkli práve jazdecktvá, ktoré si najdlhšie zachovalo svoj konzervatívny duch. Zároveň stručne informuje aj o pramennej základni, z ktorej pri spracúvaní publikácie čerpal. V prvej kapitole pozornosť sústreďuje na legislatívne, politické a vojenské pozadie vzniku honvédskeho jazdecktvá v prvých rokoch po rakúsko-maďarskom vyrovnaní a v týchto súvislostiach prináša viacero zaujímavých číselných údajov súvisiacich s jeho štruktúrou. V ďalšej časti sa zaoberá otázkou organizačnej výstavby a zmien, ktoré sa uskutočnili od šesťdesiatych rokov 19. storočia v rámci uhorského honvédskeho jazdecktvá, problematikou velenia a kontrolných mechanizmov, mierovou organizáciou a dislokačnými zmenami od prvej svetovej vojny. Venuje sa otázke do-

V. Dangl

plňovania armády a špeciálne jazdeckta koňmi a ťažnými zvieratmi v čase vojny i v prípade mobilizácie, chovu koní, formám ich výcviku a pod. Ďalšiu z ústredných kapitol venoval vývoju početných stavov honvédskeho jazdeckta, a to osobitne mužstva a osobitne dôstojníckeho zboru. Venuje pozornosť systému odvodov, spôsobu doplňovania honvédstva dôstojníkymi kádrami, vojenským školám, ktoré pripravovali dôstojníkov jazdeckta a postaveniu jednoročných dobrovoľníkov v brannom systéme.

Výcvik nováčikov a mužstva, odborné vzdelávanie poddôstojníkov, mužstva a dôstojníkov, každoročné jesenné vojenské cvičenia a manévry sú obsahom ďalšej kapitoly. Nadväzujú na ňu časti zaoberajúce sa materiálnym a technickým vybavením uhorského honvédskeho jazdeckta, vrátane zásobovania výzbrojou, výstrojom, proviantným a zdravotníckym materiálom, spôsobom ubytovania mužstva v kasárňach a poľných podmienkach, systémom dopravy atď. V kapitole o využívaní honvédskeho jazdeckta v mierových časoch sa autor venuje predovšetkým jeho reprezentatívnym úlohám formou slávnostných prehliadok a sprievodov. Sem zaradil aj využívanie honvédskeho jazdeckta pri pacifikovaní rôznych sociálne a politicky motivovaných hnutí a demonštrácií. V poslednej kapitole si T. Balla všíma zmeny, ktoré nastali v posledných rokoch pred vypuknutím prvej svetovej vojny v oblasti vojenského myslenia v súvislosti s využitím jazdeckta v boji. Zhrňuje údaje o pozemných silách monarchie a stručne načrtáva plány na mobilizáciu honvédskeho jazdeckta. V závere koštatuje, že jazdeckto uhorského kráľovského honvédstva napriek určitým handikapom oproti jazdecktu spoločnej armády v predvečer vojny spĺňalo dobové požiadavky kladané na tento druh zbrane a obštálo aj pri porovnaní s parametrami platnými v európskych pomeroch.

Pri spracúvaní publikácie okrem dobovej tlače, odbornej literatúry, vojenských schém, vojenských predpisov a nariadení, branných zákonov a rôznych pomocných materiálov vydávaných vojenskými a civilnými orgánmi sa autor opieral predovšet-

kým o bohatý pramenný materiál nachádzajúci sa vo fondoch Vojenského historického archívu v Budapešti (predovšetkým vo fonde Honvédske hlavné veliteľstvo) a čiastočne aj viedenského Kriegsarchivu. Prináša veľa nových konkrétnych údajov a oproti starším prácam v mnohých smeroch posunul naše poznatky o vývine honvédskeho jazdeckta.

Práca je doplnená bohatým poznámkovým aparátom, zoznamom použitej literatúry, menným, miestnym a vecným registrom. Dobrú orientáciu v organizačnom vývoji honvédskeho jazdeckta poskytujú menné prílohy veliteľov, dislokačné prehľady, tabuľky mierovej organizácie a podriadenosti a mapka dislokácie jazdeckých útvarov rakúsko-uhorskej armády v roku 1913. Jej hodnotu znásobuje obširné resumé v nemeckom a anglickom jazyku. Atmosféru a aktérov dobových dianí približuje svedomito zostavená obrazová príloha. Mnohé z obrázkov zatiaľ neboli publikované.

V. Dangl

**ZAROŽDENIJE DOBROVOLČESKOJ
ARMII.** Zostavovateľ S. A. Volkov.
Centropoligraf, Moskva 2001, 638 s.

**PERVYJE BOJI DOBROVOLČESKOJ
ARMII.** Zostavovateľ S. V. Volkov,
Centropoligraf, Moskva 2001, 543 s.

Obidva zborníky sú prvým a druhým dielom plánovanej série Rusko zabudnuté a neznáme – Biele hnutie v Rusku. Táto séria, ktorá vychádza pod patronátom komitátneho prezesa Ruského šľachtického zhromaždenia kniežaťa A. K. Golicina, má za cieľ oboznámiť „široký okruh čitateľov, ktorých zaujíma domáca história a taktiež štátnych a verejnopolitických činiteľov, vedcov, ktorí sa zúčastňujú pri formovaní nových duchovných hodnôt novorodiaceho sa Ruska“. Obsahujú spomienky účastníkov protikomunistického zápasu v Rusku v r. 1917 – 1922.

Memoáre vodcov Bieleho hnutia (A. Denikina, baróna P. N. Vrangeľa a iných) za posledné roky sa vydávali a sú

viac-menej známe. Spomienky menej známych a radových účastníkov hnutia boli publikované v niektorých emigrantských časopisoch a bulletinoch, ktoré vychádzali v náklade niekoľko desiatok, v najlepšom prípade stovák exemplárov a dnes predstavujú bibliografickú raritu, niektoré neboli vôbec publikované.

Jenotlivé diela série majú tematický charakter a sú zostavované tak, aby každý poskytol predstavu o konkrétnom období Bieleho hnutia. Po prvých dvoch zborníkoch sú plánované ďalšie – *Prvý kubánsky („ladový“) pochod, Ohniská odporu proti bolševizmu vo vnútri štátu (október 1917 – 1918), Znovuzrodenie pluku ruskej cárskej armády v občianskej vojne, Udalosti roku 1918 na Ukrajine, 2. kubánsky pochod a jesenné – zimné boje na Stavropol'sku, Biely zápas na východe Ruska v lete a zime 1918, Veľký sibírsky ľadový pochod, Námorníctvo v Bielom hnutí na juhu Ruska, Ruská armáda v cudzine a ďalšie.*

Prvý diel je venovaný začiatkovej etape Bieleho hnutia na juhu Ruska. Práve na Done vzniklo hlavné ohnisko vzdoru proti bolševizmu a koncom roka 1917 bola vytvorená Dobrovoľnícka armáda. V jej zárodku stála tzv. Alexejevská organizácia, ktorá vznikla ešte pred Októbrovou revolúciou a na jej čele stál generál M. V. Alexejev. Po týchto novembrových udalostiach sa ruskí dôstojníci začali presúvať do Novočerkaska, hlavného mesta donského kozáctva, kam v polovici decembra 1917 prišiel aj gen. L. G. Kornilov, ktorý prebral velenie Dobrovoľníckej armády. Pravda, vtedy počtom ľudí nepresahovala ani kompletnú divíziu.

Spomienky príslušníkov Bieleho hnutia sú napísané v rôznych obdobiach, niektoré hneď po občianskej vojne, niektoré mnoho rokov po nej. Ich autori boli na rôznych postoch a v tom čase sa nachádzali v rôznych jednotkách, preto detaily celkového priebehu udalostí sa v niektorých prípadoch odlišujú.

Druhý diel zborníka spomienok je venovaný bojom Dobrovoľníckej armády na dvoch hlavných frontoch na Done a taktiež vzniku a bojom bielych jednotiek na Kubáni do ich spojenia s Dobrovoľníckou armádou i pocho-

du oddielu plk. Drozdovského z rumunského frontu na Don. Ten vznikol koncom decembra 1917 v Jassach, kde bol rozmiestnený štáb frontu a kam odchádzali viacerí dôstojníci, opúšťajúci demoralizované jednotky. Veliteľ frontu gen. Ščerbačov vtedy len prižmúril oko nad novovznikajúcou formáciou, ale nevydal nijaký rozkaz dôstojníkom.

Oba diely obsahujú rozsiahly poznámkový aparát, kde sa uvádzajú biografické údaje o takmer každej osobe spomenutej v texte (213 poznámok v prvej knihe a 378 v druhej). V jednej z nich sa stručne píše aj o čs. účastníkoch Bieleho hnutia v jeho zárodkoch: „Čs. ženijný prápor, sformovaný 11. – 13. februára 1918 v kozáckej osade Oľginskaja v priebehu reorganizácie Dobrovoľníckej armády. Na začiatku 1. kaukazského pochodu v počte asi 250 ľudí. Do jeho zostavy patrila rusko-haličská čata alebo rota. Bol rozpustený v lete 1918. Velitelia – kpt. Nemetčík (pravdepodobne Nemeček – pozn. autora) a Ing. Karol.“

Obe publikácie zostavovateľ obohatil 86 vzácnymi fotografiami.

I. Slepcev

OLIVOVÁ, V.: DĚJINY PRVNÍ REPUBLIKY. Praha, Karolinum 2000, 355 s.

V poslednom desaťročí 20. storočia bolo v českej i slovenskej historiografii publikovaných viacero monografických prác, ktoré sa venujú z rôznych aspektov dejinám medzivojnového Československa 1918 – 1939. Až v roku 2000 sa však na knižnom trhu objavili syntetizujúce práce, ktoré sa nesústreďujú len na čiastkovú charakteristiku prvej republiky, ale umožňujú čitateľovi vytvoriť si plastickejší obraz tohto, v spoločnej histórii Čechov a Slovákov, najvýznamnejšieho obdobia. Ide o monografie z pera českých historikov: Zdeňka Kárnika *České země v éře první republiky (1918 – 1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky 1918 – 1929* (Praha 2000), Antonína Klimeka *Velké dějiny země koruny české, svazek XIII. 1918 – 1929* (Praha – Litomyšl 2000), a na-

pokon, Věry Olivové *Dějiny první republiky* (Praha 2000). Kým práce prvých dvoch autorov budú mať pokračovanie v ďalšom zväzku venovanom tridsiatym rokom 20. storočia, monografia profesorky Olivovej, sa zaoberá celým časovo i tematicky ohraničeným obdobím predmnichovskej ČSR.

V. Olivová, ktorá sa v roku 1990 po takmer dvadsiatich rokoch od vynúteného odchodu z Filozofickej fakulty UK v Prahe mohla vrátiť na svoje bývalé pôsobisko, je odbornej i širšej verejnosti známa aj ako predsedníčka *Spoločnosti Edvarda Beneša* a autorka viacerých učebníc dejepisu. Svoj celoživotný vedecký výskum venovala problematike medzivojnového Československa (už v roku 1968 vyšla jej monografia *Československo v rozrušené Evrope*, 1972 v anglickom vydaní), pričom vo svojich publikáciách a štúdiách sa zamerala na vznik republiky, jej politický vývoj a zahraničnú politiku, postavenie robotníctva, pôsobenie nemeckých politických strán, charakter československej tlače, zápas na obranu štátu v roku 1938 atď.

Jedným z jej posledných výsledkov je aj anotovaná kniha *Dějiny první republiky*, ktorá úzko nadväzuje na už skôr publikované práce. V jej prvej časti autorka na vyše sto stranách mapuje obdobie od vypuknutia 1. svetovej vojny do konca roku 1920, s osobitným zreteľom na 1. čs. zahraničný i domáci odboj, rozklad Rakúsko-Uhorska a vznik Česko-Slovenska. Ďalej približuje zložitú povojnovú vnútropolitickú situáciu – osobitne na Slovensku a nemeckých pohraničných oblastiach štátu, versailleské usporiadanie a revolučnú krízu v ČSR roku 1920. Druhá časť publikácie je ohraničená konsolidáciou republiky v prvej polovici dvadsiatych rokov až po rozklad versailleského systému v druhej polovici tridsiatych rokov 20. storočia. Autorka sa tu podrobne zaoberá národnostným vyrovnaním v Československu, svetovou hospodárskou krízou a jej dopadom na štát, vytvorením demokratického politického bloku roku 1935, aktivizovaním Henleinovej „piatej kolóny“ a podobne. Zo zahraničnopolitického aspektu osobitnú pozornosť venuje upevňovaniu medzinárodnej stability v prvej dekáde jestvovania 1. ČSR, plánom na reor-

ganizáciu strednej Európy, či malodohodovému spojenectvu (Rumunsko, ČSR a Kráľovstva SHS).

Tretia časť je venovaná kapitole s príznačným názvom *Zápas o Československo v roce 1938*. V chronologickej postupnosti sa autorka pokúsila vykresliť zložitý vývoj republiky v tomto období. Osobitne zaznamenáva situáciu na medzinárodnej scéne na prelome rokov 1937/1938, keď sa nacistické Nemecko postupnými krokmi usilovalo uplatniť hegemóniu v stredo európskom priestore. Svoju pozornosť taktiež sústreďuje na jednotlivé aspekty, ktoré ovplyvňovali vnútropolitické pomery v štáte v priebehu tohto dramatického roka. Podrobne si všíma zánik nemeckých demokratických strán v marci 1938, májovú „čiasťočnú“ mobilizáciu čs. armády, ďalšie pokusy o úplnú neutralizáciu republiky v priebehu letných mesiacov 1938, ktoré charakterizovala dôsledná protičeskoslovenská kampaň zo strany Nemecka na jednej a Anglicka a Francúzska na druhej strane. V tejto kapitole tiež opisuje sled udalostí, ktoré viedli k vytvoreniu „vlády národnej jednoty“ 22. septembra 1938 na čele s armádnym generálom Janom Syrovým, ako aj týždeň vojnových príprav ČSR od 23. do 28. septembra 1938 a nakoniec osudnú Mníchovskú dohodu zástupcov štyroch európskych veľmocí 29. septembra 1938. V epilógu knihy sa autorka upriamuje na pomníchovský vývoj v Česko-Slovensku (tzv. druhá republika) až po jeho rozpad v polovici marca 1939, pre ktorý bolo charakteristické postupné nastoľovanie režimu autoritatívnej demokracie opierajúceho sa násilím o vynútenú jednotu vo všetkých sférach politického, verejného i spoločenského života.

Publikáciu dopĺňa materiálová časť, do ktorej profesorka Olivová zaradila prehľad všetkých československých ústredných vlád od 14. novembra 1918 do 15. marca 1939, ako aj piatich slovenských autonómnych vlád (7. 10. 1938 – 14. 3. 1939) a štyroch autonómnych vlád Podkarpatskej Rusi (neskôr Karpatskej Ukrajiny 11. 10. 1938 – 15. 3. 1939). Ďalej sa v nej nachádza prehľad najvýznamnejších politických strán v medzivojnovej republike (stručná história, najvýznamnejší predstavitel-

lia, početnosť členských základní, názvy ich tlačových orgánov a miesta ich vydávania atď.) a nakoniec tabuľkovo spracovaný prehľad politickej štruktúry v 1. ČSR. Autorka ho zostavila na základe výsledkov štyroch parlamentných volieb, pričom osobitne reflektovala aj vývoj troch základných politických prúdov (republikánsky, nacionálny a komunistický) v českom, slovenskom a nemeckom politickom tábore.

Podľa môjho názoru však autorka pri koncipovaní knihy podľahla nekritickému vyzdvihovaniu úlohy niektorých osobností a stavovských skupín pri vzniku Česko-Slovenska i počas jeho existencie, takmer úplne obišla kultúry a hospodársky vývoj v štáte, nehovoriac už o pasážach venovaných Slovensku, kde sa výrazne prejavilo minimálne pochopenie špecifik slovenskej cesty v tomto období. K tomu mohli určite pomôcť lepšie poznatky o najnovších výsledkoch slovenskej historickej vedy, o ktorej niet ani v pomerne podrobnej bibliografii v závere knihy takmer zmienka. Napriek tomuto konštatovaniu možno povedať, že syntéza *Dějiny první republiky*, určite prispeje k odtabuizovaniu historických udalostí a osobností a prehĺbi vedomosti o dejinách medzivojnového Československa 1918 – 1939.

M. Čaplovič

VOGELTANZ, J. – HUS, M. – POLÁK, M.: *ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA V ZAHRA-
NICÍ 1939 – 1945. VLÁDNÍ VOJSKO
PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA 1939
– 1945. SLOVENSKÁ ARMÁDA 1939 – 1945.
ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA 1945 – 1992.
UNIFORMY – SYMBOLIKA – VÝSTROJ
– VÝZBROJ.* Praha, Litomyšl, Paseka 2001,
41 s. a 85 príloh.

Táto zaujímavá publikácia sa objavila na pultoch našich kníhkupectiev na začiatku tohto roka. Prví dvaja autori sú známi svojimi knihami o československých légiách a československej armáde za prvej republiky a tretí ako ich ilustrátor. Autorský kolektív si vytýčil za cieľ zoznámiť čitateľa v stručnosti

s vývojom uniforiem, znakov, vyznamenaní, hodnostných a špeciálnych označení a čiastočne i výstroja a pechotnej výzbroje v československej armáde, vo vládnom vojsku a v slovenskej armáde v rokoch druhej svetovej vojny a v povojnovej československej armáde až do jej zániku v roku 1992. Vlastným farebným prílohám predchádza textová časť, ktorá sa v krátkosti venuje histórii jednotlivých armád a ich vybaveniu uniformami a výstrojom. Text o čs. armáde v zahraničí je vnútorne členený na jednotky v Poľsku a vo Francúzsku, vo Veľkej Británii a na Strednom východe a na jednotky na východnom fronte, resp. v ZSSR. Podobne, lež chronologicky na tri časové obdobia, je členená aj časť o povojnovej čs. armáde, a to na roky: 1945 – 1950, 1951 – 1979 a 1980 – 1992. Samostatné časti sú venované povojnovým čs. jednotkám UNRRA a čs. strážnym rotám Labour Service US Army v rokoch 1952 – 1964, k nim však už chýbajú farebné prílohy. Napriek tomu, že dvaja z autorov sú historici, sa v textovej časti vyskytli viaceré faktografické chyby. Predovšetkým sa to prejavilo v časti o slovenskej armáde, čo poukazuje na neznalosť novších štúdií a publikácií k problematike, a to zaráža najmä z hľadiska jazykovej i geografickej blízkosti skúmanej oblasti. Väčšiu časť poznatkov autori prevzali, bohužiaľ, nekriticky z publikácie Ch. Klimenta *Slovenská armáda 1939 – 1945*, ktorá obsahuje množstvo chýb a nepresností. Zoznam literatúry obsahuje minimum prameňov viažucich sa k slovenskej armáde a ani zmienku o časopise *Vojenská história*, hoci články i z mnohých nevedeckých časopisov tu uvedené sú, čo je na škodu kvality samotnej publikácie.

Po textovej časti nasleduje 85 strán farebných vyobrazení postáv v uniformách, častí uniforiem, vyznamenaní, označení, častí výstroja a pechotnej výzbroje jednotlivých armád a jednotiek. Pravdepodobne najväčším negatívom týchto vyobrazení je to, že sú kreslené. Napriek tomu, že nemožno urobiť fotografie všetkých uvedených uniforiem najmä z vojnových rokov, tento problém sa určite netýka výstroja, zbraní a vyznamenaní, a uniforiem povojnovej čs. armády, ktoré sa do

dnešných čias zachovali v múzeách i súkromných zbierkach. Takto pripravená publikácia by mala vyššiu výpovednú i dokumentačnú hodnotu a bola by omnoho autentickjšia.

Slovenského čitateľa asi najviac zaujmú časti zaoberajúce sa slovenskou armádou, keďže po prvýkrát je tu ukázaný kontinuálny vývoj uniforiem a hodnostného označenia z rokov 1939 – 1945, doplnený o pechotné zbrane, časť výstroja a o dobové slovenské vojenské vyznamenania. Na dvadsiatich dvoch stranách venovaných slovenskej armáde rokov 1939 – 1945 môžeme vidieť uniformy pozemných síl, vzdušných zbraní, pracovného zboru, Domobrany, ale i povstaleckej 1. československej armády na Slovensku. Ďalšie kresby zobrazujú hodnostné označenia, odznaky, spony, kordíky, prilby, čiapky, špeciálne označenia, ramenné šnúry, vyznamenania, časť výstroja a pechotnú výzbroj slovenskej armády i povstalcov. Čitateľ po preštudovaní publikácie získa základný obraz o oblečení, symbolike a výstroji, čiastočne výzbroji slovenskej armády. Práve táto časť, ktorá po prvý raz predstavuje málo známe informácie, robí z knihy ojedinelú publikáciu.

Publikácia, ktorá poskytuje prvotné údaje o uniformách, symbolike a čiastočne o výstroji a výzbroji čs. armády v zahraničí, vládnom vojsku, slovenskej armáde a v povojnovej čs. armáde, by nemala chýbať v knižnici záujemcu o vojenskú históriu na území Československa v 20. storočí.

Z. Katreba

RALPHOVÁ-LEWISOVÁ, B.: HILEROVA MLÁDEŽ. HITLERJUGEND VE VÁLCE A MÍRU 1933 – 1945. Praha, Nakladatelství Svojtka & Co. 2001, 192 s.

Minulý rok pražské nakladateľstvo Svojtka & Co. pripravilo na knižný trh preklad publikácie z anglického originálu o Hitlerovej mládeži v rokoch 1933 – 1945, fenoméne, neustále priťahujúcom pozornosť záujemcov, ktorí sa dejinami nacizmu zaoberajú.

Monografia sa vnútorne člení na jedenásť kapitol, pričom predel medzi kapitolami tvorí dvojstránka s čiernym pozadím, na ktorom trištvrte plochy zaberá fotografia dokumentačne ilustrujúca tematiku a na pravej strane sa nachádza stručný písomný vstup do problematiky.

V prvých dvoch kapitolách venujúcich sa úvodu a začiatkom organizovania Hitlerovej mládeže autorka priblížila idey, na ktorých organizácia Hitlerjugend v dvadsiatych rokoch 20. storočia vznikala. Ako je všeobecne známe, mládež zohrala v Hitlerových plánoch vytvorenia „tisícročnej ríše“ z Nemecka veľkú úlohu. K nej sa upínal, jej sľuboval veľkolepú budúcnosť. Autorka priblížila po skončení prvej svetovej vojny v Nemecku aktivity aj iných mládežníckych hnutí (ako napr. Wandervogel), záujmovo orientovaných zoskupení priaznivcov prírody a aktivít spojených s pešou turistikou, lyžovaním, usporadúvaním táborákov a pod. Na podobných princípoch, no predchntú ideálmi nacizmu, vznikla aj Hitlerova mládež, oficiálne schválená v r. 1926, ktorá sa vytvorila z Ligy mládeže NSDAP pôsobiacej už od roku 1922. Združovala mladých, ktorých ambíciou okrem upevnenia telesných síl bolo aj vyznávanie mravných a duchovných hodnôt, pričom sa museli zároveň „odmietavo stavať k hodnotám pochádzajúcim zo židovstva...“ Jej adepti museli dokázať árijský pôvod a postupne sa adaptovať na tvrdé spartánske podmienky, manuálnu prácu, náročné športové disciplíny v znamení ideologického formovania a pestovania nacistického etosu. Aj keď tento režim neprípúšťal kompromisy, svoju politickú líniu vštepoval mládeži nenásilne, staval na prirodzenej túžbe chlapcov vyniknúť v siláckych kúskoch, prejavoch mužnosti a agresie, na ich obdive k zbraniam a rovnošatám. Do sústavy organizácie Hitlerovej mládeže patrili aj Zväz nemeckých dievčat (Bund Deutscher Mädchen). Autorka chronologicky priblížila postupné kroky hlavných vodcov HM: Lenka, Kurta Grubera, Baldura von Schiracha, ktoré podnikli, aby sa vysporiadali s konkurenčnými mládežníckymi hnutiami náboženského, politického či sociálneho charakteru, až napo-

kon v roku 1933 boli zakázané všetky strany nacistického hnutia, s výnimkou katolíckej strany, ktorú však trpeli iba do roku 1936. Autorka sledovala výrazný vzrast členskej základne od roku 1936, keď Hitlerova mládež dosahovala 5 437 601 členov a na pokraji vojny v roku 1939 sa vyšplhala až na 7 287 470. S členskou základňou súviselo budovanie organizačnej štruktúry, ako aj postupná reštrukturalizácia. Tá sa prejavila okrem iného aj v posune vekovej hranice jednotlivých skupín. Detskou odnožou Hitlerovovej mládeže bol Jungvolk, v ktorej boli 10 – 14 roční – chlapci pripravovaní na úlohy vo vlastnej organizácii. Baldur von Schirach zaviedol nové pravidlá, na základe ktorých boli už chlapci v šiestich rokoch uvádzaní, síce neformálne, do mládežníckeho hnutia. Prehliadkové pochody sprevádzané patričným bojovým dekórom – vojenskou hudbou, bubnami, vlajkami, zástavami, v ktorých defilovali tisícky mladých – mali slúžiť na vytvorenie masovej mentality neustále naočkovávanej vlasteneckým nadšením a stali sa účinným nástrojom *nacistickej propagandy*. Pôsobivo boli prepracované aj akty prisah. Okázalý bol ceremoniál slávnostnej prisahy všetkých desaťročných nemeckých detí – adeptov Jungvolku – roku 1936 pri príležitosti Hitlerových 47. narodenín. Jednou z kapitol monografie je aj *život v Hitlerovej mládeži*. V nej nezastupiteľnú časť tvorí otázka dôležitosti športu, zameranie špeciálnych škôl či už na výchovu nacistickej elity, alebo kádrov pre vyššie vládne posty, ako aj na záverečné štúdium budúcich nacistických vodcov. Súčasťou systematickej výchovy HM bolo najmä formovanie negatívneho vzťahu k Židom, podobný prístup k postihnutým, homosexuálom, výchova rečníckeho zboru z radov HM. Mládež bola pripravovaná na ozajstnú vojnu, lenže pokiaľ vládol mier, bolo podľa predstaviteľov nacionálneho socializmu potrebné, aby česť Nemecka po prehratej 1. sv. vojne obnovili inými prostriedkami, a to prácou na farmách, na prestavbe diaľnic a pod. Súčasťou propagácie zdravého života a spätosti s pôdou v HM bola aj Služba krajine (Landdienst), ktorú spre-

vádzal slogan „Krv a pôda“. V rámci HM sa vyprofilovala aj Hliadková služba (Streifendienst), ktorá bola mádežníckou obdobou gestapa. Autorka sleduje aj ťažký údel rodičov detí HM. V krátkosti je tu zhrnutý aj smutný osud *vzdelávacej sústavy v Nemecku* pod patronátom nacistických vodcov poznačenej duchom antisemitizmu a militarizmu. Ako sa nacisti vysporiadali s odporcami ideológie presadzovanej v organizácii HM, hovorí kapitola *Odpadlíci a odboj*. Príkladom opozičných prúdov bola aj Swingová mládež pochádzajúca zo stredných vrstiev, ktorá sa orientovala na americký spôsob života. V polovici tridsiatych rokov vznikali aj hnutia, ktoré nemali síce otvorený politický program, boli však spojené s disidentmi, zbežmi z nemeckej atmány a ruskými utečencami z nacistických zajateckých táborov. V publikácii je načrtnuté aj pôsobenie najznámejšieho hnutia odporu Biela ruža (Weisse Rose) založeného študentmi mníchovskej univerzity, ktoré bolo zamerané na pasívnu rezistenciu, ako aj osud ich protagonistov. Takmer polovicu publikácie tvoria kapitoly venujúce sa prípravám HM na vojnu, vlastnému priebehu vojny a účasti jej členov ako príslušníkov divízie Hitlerjugend. Od roku 1936 z iniciatívy náčelníka ríšskej polície Himmlera sa prejavovala čoraz užšia väzba organizácie Hitlerjugend s SS. V roku 1937 bol zavedený polovojenský výcvik, ktorý sa robil v spolupráci s ozbrojenými silami.

Získavanie praktických skúsenosti mladých vo vetvách Flieger-Hitlerjugend, Motor-Hitlerjugend a Marine-Hitlerjugend bolo predpokladom na ich využitie či už v Luftwaffe, alebo motorizovaných jednotkách Wehrmachtu, alebo v Kriegsmarine počas vojny. Nemálo bolo tých, ktorí sa stali príslušníkmi Waffen-SS. Od roku 1940 je v diele zachytené bojové úsilie ďalšieho z hlavných predstaviteľov HM – Artura Axmanna. Nacistická moc v Nemecku v konečnom dôsledku spôsobila katastrofu celej generácii mladých Nemcov. Tisíce tých, ktorí vstúpili do 12. tankovej divízie Hitlerjugend, utvorenej roku 1943, našli na fronte smrť. Tisíce ďalších zahynuli v radoch

ľudových domobraneckých jednotiek – Volksturme. A ďalší padli pri záškodníckych útokoch na spojenecké vojská, ktoré sa na jar 1945 rútili Nemeckom. V publikácii je chronologicky zachytený priebeh 19-ročnou históriou Hitlerovej mládeže.

Monografia je bohato ilustrovaná fotografickým materiálom. Je svedectvom tragédie, ako sa v duchu „vlasteneckých ideálov“ môže zneužiť celá generácia mladých na páchanie zla a krutosti, a napokon zmeniť na sebazničujúci nástroj.

M. Stanová

ADAIR, P.: HITLEROVA NEJVĚŠÍ PORÁŽKA. Praha, Deus 2000, 242 s.

Námetom knihy je najväčšia udalosť na východnom fronte v lete 1944 – skaza skupiny armád Stred v Bielorusku, ktorá bola výsledkom operácie Bagration.

Autor v úvodných piatich kapitolách sa v krátkosti venuje vývoju nemeckej a sovietskej armády v predchádzajúcich rokoch, peripetiám súvisiacim so zasahovaním A. Hitlera a J. V. Stalina do rozhodovania o vojenských záležitostiach, ako aj vzťahu týchto dvoch diktátorov k ich maršalom a generálom. V ďalších štyroch kapitolách je sústredená pozornosť čitateľa na vlastné rozhodovanie o mieste budúcej operácie Červenej armády, na maskovanie skutočných zámerov pred protivníkom i na situáciu nemeckých zväzov, zväzkov a jednotiek pred ofenzívou. Variant operácie, ktorej cieľom bolo odrezáť a obklúčiť skupinu armád Stred v Bielorusku a otvoriť si tým cestu do Varšavy, bol vybraný zo štyroch možností pre ofenzívu Červenej armády v lete 1944, ktorými ešte boli: útok Červenej armády na Balkán, do Rumunska a Bulharska, útok sovietskych vojsk z Ukrajiny na Varšavu a k Baltskému moru a útočná činnosť sovietskych vojsk na severe východného frontu. Stalin a Stavka po zvážení všetkých výhod i nevýhod vybrali práve uvedený variant operácie a generálny štáb ho detailne rozpracoval do viacerých po sebe nasledujú-

cich útočných operácií, aby nemohli byť presúvané posily nemeckých vojsk na ohrozené úseky frontu z iných, pokojnejších sektorov. Na operácii Bagration, ako bola ofenzíva pomenovaná, sa mali zúčastniť zo severu na juh 1. pobaltský front (armádny generál I. Ch. Bagramjan), 3. bieloruský front (generálplukovník I. D. Čerňachovskij), 2. bieloruský front (generálplukovník G. F. Zacharov) a 1. bieloruský front (armádny generál K. K. Rokossovskij) a koordináciou priprav i vlastného uskutočňovania operácie boli poverení na prvých dvoch frontoch maršal A. M. Vasilevskij a na 2. a 1. bieloruskom fronte maršal G. K. Žukov. Skupina armád Stred (poľný maršal E. Busch, od 28. 6. 1944 poľný maršal W. Model) pozostávala z 3. tankovej armády (generálplukovník H. Reinhardt), ktorej časť síl bola rozmiestnená v priestore Vitebska, 4. armády (generálplukovník G. Heinrici) so silami v priestore Orša – Mogil'ov, 9. armáda (generál pechoty H. Jordan) zabezpečovala obranu Bobrujska a 2. armáda (generálplukovník W. Weiss) bránila južnú časť výbežku frontu, v ktorom bola rozmiestnená skupina armád Stred. Podľa nemeckých analytikov mala byť letná sovietska ofenzíva vedená na juhu východného frontu. Tento názor sa len pomaly menil vplyvom nových správ o sústreďovaní početných síl Červenej armády na strednom úseku frontu. V konečnom dôsledku však až do začatia útokov Nemci neodhadli skutočný zámer a silu pripravovanej operácie a predpokladali len útoky na prifrontové mestá – pevnosti tzv. Fester Platz – Vitebsk, Orša, Mogil'ov a Bobrujsk s cieľom spôsobiť kolaps skupiny armád Stred. Možno teda konštatovať, že sovietska maskirovka (súbor opatrení na utajenie bojových operácií a činnosti vojsk, rozpracovaných na strategickej, operačnej a taktickej úrovni) splnila svoj cieľ a utajila dôležité časti operácie Bagration pred protivníkom. Významným a neprehliadnuteľným faktorom bolo v oblastiach budúcich operácií partizánske hnutie. Povojnové sovietske údaje uvádzali, že počet partizánov iba v oblasti Bieloruska dosahoval až 374-tisíc. Ich aktivita sa stala integrálnou

súčasťou operácie Bagration. Od 19. júna sa podľa plánu a rozkazov sovietskeho velenia začali uskutočňovať mohutné útoky na železničné trate v prifrontovom pásme, ktoré mali výrazne obmedziť možnosti prísunu záloh do ohrozených oblastí. Avšak skutočne efektívnych sabotáží bolo málo a partizáni zohrali veľmi dôležitú úlohu najmä pri zbere a odovzdávaní informácií o protivníkovi jednotkám Červenej armády, pri ničení a rozvracaní nemeckého tyla, pri sprevádzaní sovietskych jednotiek neznámym terénom a taktiež pomocou pri prekonávaní vodných tokov, a to aj vyhľadávaním a navádzaním jednotiek k brodom a prechodom, zhromažďovaním prepravných prostriedkov a pod. Partizáni sa tiež intenzívne zúčastňovali na prepadoch nemeckých skupín, ktorým sa podarilo prelomiť alebo ujsť z obkľúčenia.

Vlastná ofenzíva Červenej armády sa začala 22. júna 1944, presne 3 roky po zákerom prepadaní Sovietskeho zväzu fašistickým Nemeckom. Po 5. h ráno, po intenzívnej delostreleckej paľbe a prieskume bojom vyzrazil do útoku 1. pobaltský a 3. bieloruský front smerom na Vitebsk. Do 48 hodín začali operáciu i ostatné dva fronty. Postupne sa v obkľúčení ocitli všetky tzv. pevnosti a do konca júna padli do rúk Červenej armády. Operačnú prevahu sovietskych vojsk zaistilo nasadenie 5. gardovej tankovej armády (maršal tankových vojsk P. A. Rotmistrov) v úseku 3. bieloruského frontu v ranných hodinách 26. júna. Dvanásť dní po začiatku operácie Bagration, 3. júla 1944 bol oslobodený Minsk a Červená armáda rozvíjala útok ďalej smerom na Vilnius, Kaunas, Grodno a Bialystok. Na začiatku júla bola nemecká skupina Stred takmer zničená, 9. armáda už neexistovala a 4. armáda bola obkľúčená. Zahynulo alebo do zajatia padlo takmer 350-tisíc nemeckých vojakov. Koncom júla 1944 1. pobaltský front sa prebojoval k brehu Rižského zálivu (odkiaľ bol po nemeckom protiútoky vytlačený) a vojská 1. bieloruského frontu sa prebojovali až k rieke Visle a stáli pred Varšavou. Červená armáda počas tejto operácie postúpila od 550 do 600 kilometrov a oslobodila Bielorusko, časti Litvy

a Lotyšska, vstúpila na teritórium Poľska a na hranice východného Pruska. Operácia Bagration dosiahla všetky naplánované ciele a aj ich výrazne prekročila. Paralelne s touto operáciou prešiel v júli do útoku na severe Leningradský front (armádny generál L. A. Govorov), 3. (armádny generál I. I. Maslennikov) a 2. pobaltský front (armádny generál A. I. Jeremenko). Na juhu 13. júla sa začal útok 1. ukrajinského frontu (maršal I. S. Konev) v smere na Lvov a Przemysl a v tretej augustovej dekáde sa začala ofenzíva 2. (armádny generál R. J. Malinovskij) a 3. ukrajinského frontu (armádny generál F. I. Tolbuchin) s cieľom rozbiť skupinu armád Južná Ukrajina a odrezať Nemecko od zdrojov ropy v Rumunsku, čo vzhľadom na nedostatok nemeckých rezerv, ktoré boli predisponované na stredný úsek východného frontu, sa aj podarilo. V konečnom dôsledku porážka skupiny armád Stred urýchlila celkový vojenský kolaps Nemecka na východnom fronte.

Kniha je doplnená vysvetľujúcimi poznámkami, niektorými dokumentmi, zložením nemeckých a sovietskych síl pred operáciou, mapkami, fotografickou prílohou a pravdepodobne použitou literatúrou s krátkou anotáciou jednotlivých titulov. Bohužiaľ text publikácie opäť utrpel redakčnou prácou, najmä v odbornej terminológii a geografických termínoch. Kniha P. Adaira je vhodná pre všetkých záujemcov o vojenskú históriu a aj pre študentov vojenských škôl, pretože mnohé poznatky z vojenskej teórie v nej zhrnuté, sú nadčasové.

Z. Katreba

YOUNG, D.: *ROMMEL*. Praha, Naše vojsko 2001, 220 s.

Len málokto z vyšších vojenských jednotiek druhej svetovej vojny bola tak bytostne spätá so svojim veliteľom, ako Afrikacorps. Jeho príslušníci sa s hrdosťou hlásili k členstvu v tomto zbore a ešte dlho po vojne opatrovali nášivky s palmou a hákovým krížom. Vždy s úctou a uznaním hovo-

rili o svojom veliteľovi, ktorý vyvolával v radoch protivníkov strach a hrôzu. Bol to on, kto ich urobil smelými a sebavedomými v boji, kto ich naučil vydávať zo seba maximum a nikdy si nepripustiť, že by mohli byť porazení. Bol to on, kto stmelil toto spočiatku nesúrode vojenské teleso do elitného pancierového zboru.

Tým charizmatickým veliteľom nebol nikto iný ako Erwin Rommel (1891 – 1944), „púštna líška“, ako ho zvykli prezývať Angličania, jeden z najtalentovanejších a najschopnejších vojvodcov 2. svetovej vojny, najmladší generál poľný maršal v nemeckej histórii. Legendárna osobnosť, ktorá sa pre kontroverzné a rozporuplné informácie, vzhľadom na goebbelsovskú propagandu, často stávala predmetom záujmu domácich nemeckých i zahraničných, hlavne britských historikov.

O tom, že touto problematikou sa nezaoberali výlučne historici, dokazuje táto publikácia, ktorej britský autor, Desmond Young, nie je nijakým historikom, ale vojakom, pamätníkom. Ide o vojenského veterána, aktívneho účastníka bojov na severoafrickom bojisku v druhej svetovej vojne, kde slúžil pod armádnym velením Cunninghama, Ritchieho a hlavným velením Wawella a Auchinlecka. Ako veliteľ brigády bol pri Gazale zajatý a po svojom úteku zo zajatia sa stal jedným zo štábných dôstojníkov generála, neskoršieho poľného maršala, sira Clauda Auchinlecka.

Publikácia, ktorou sa nám autor predstavuje, sa vymyká dosiaľ prevládajúcej tendencii podávať biografické údaje zo života osobnosti, či už vojenského, alebo spoločenského života, presne podľa akejsi šablóny. Práca nie je klasickým výkladom životných dát poľného maršala, ale akousi výpoveďou bývalého vojaka a aktéra spomínaných udalostí, ktorý sa na Rommela díva vlastnými očami, nezaťažený rôznymi ideologickými, propagandistickými dogmami. Svoje myšlienky však nevyvodzuje iba na základe subjektívneho postoja, ale všetko dokumentuje a odkazuje na príslušné zdroje. Publikácia má nezanedbateľnú hodnotu pre svoju autenticitosť pri analýze metód a fo-

riem boja, ktoré maršal Rommel praktizoval. O to viac, že tak činí z pohľadu britského veliaceho dôstojníka a po konzultáciách s mnohými najpovolanejšími.

Hneď v úvode vyslovil autor vrelé poďakovanie všetkým, ktorí mu, každý svojím spôsobom, pomohli pri zhromažďovaní materiálu, informácií a spomienok na tohto legendárneho maršala. Medzi zainteresovanými nájdeme nejednu osobnosť z radov niekdajších protivníkov: na jednej strane maršal Auchinleck, autor prológu publikácie, generál Wawell, jeho predchodca vo funkcii veliteľa britských síl na Strednom východe, priekopníci tankových vojsk, generál Fuller a kapitán Hart, na strane druhej viceadmirál Ruge, osobný priateľ Rommela, velitelia tankových divízií Afrikacorpsu, generáli von Eisebeck a von Ravenstein, a nakoniec náčelníci Rommelových štábov či už v Afrike, alebo v Normandii, generáli Bayerlein a Speidel. Osobitné poďakovanie vyjadruje Young pani Rommelovej a jej synovi Manfredovi za poskytnutie osobných denníkov a úvah maršala.

Kniha má 11 kapitol. Záverečnú špeciálnu prílohu autor zaradil ako bonus, ktorý určite poteší tých, ktorí sa osobitne zaujímajú o pravidlá vedenia púštnej vojny, ako i základné princípy taktiky „a lá Rommel“. Z koncepčného hľadiska autor zvolil veľmi jednoduchý prístup. Potom čo v úvodných dvoch kapitolách v panoramatickej skratke priblížil počiatky Rommelovej vojenskej kariéry, vrátane jeho účinkovania v prvej svetovej vojne, kde si vyslúžil Pour le Mérite, upriamil pozornosť na udalosti, ktoré znamenali pre rodáka z Württemberska zásadný zlom v jeho živote. Ide, samozrejme, o druhú svetovú vojnu. I keď meno Erwina Rommela je nerozlučne späté s nemeckým vojenským účinkovaním v severnej Afrike, autor sa vo svojej knihe nesústredzuje len na toto dobrodružstvo, ale všima si celkovú kontinuitu činnosti maršala na poli vojenskom. V časovom horizonte neúplných 6 rokov na pozadí vojenských udalostí dokumentuje závažný vzostup Rommela i jeho tragický pád, pričom jednotiacou líniou výkladu sa stáva pátranie po príčinách vrtkavého osudu.

Rommel začínal ako šéf osobnej ochranky Hitlera, a najmä priateľstvo a náklonnosť, ktorú mu führer prejavoval, mu pomohli, aby mohol krátko pred začiatkom ofenzívy na Západ v roku 1940 prevziať velenie bojovej jednotky, konkrétne 7. tankovej divízie. Tento ťah sa ukázal veľmi prezieravý, pretože Rommelovi vojaci patrili k najbojovnejším a najlepším v celej kampani a samotná divízia si vydobyla označenie „divízia duchov“. Jeho meno sa opäť začalo spomínať v súvislosti s novým vojenským dobrodružstvom v Afrike. V Líbyi si totiž absolútna neschopnosť talianskeho spojenca vyžiadala okamžitý nemecký zásah. Na pomoc bol vyslaný menší kontingent a viesť ho mal práve Rommel. O tom, že z tohto vedľajšieho bojiska prinúti Britov urobiť hlavné, netušili nielen v britskom imperiálnom štábe, ale ani v najvyšších vojenských kruhoch Wehrmachtu. Tejto kampani (1941 – 1943) venuje autor, pochopiteľne, najväčší priestor, keďže tu si Rommel vybojoval nielen úctu, uznanie a rešpekt, ale aj maršalskú palicu. Tieto kapitoly sú zároveň najpodnetnejšie a faktograficky, ako i obsahovo najbohatšie. V posledných kapitolách sa predmetom hodnotenia stáva Rommelovo účinkovanie v západnej Európe, s dôrazom na rok 1944, keď s pribúdajúcimi dňami rástlo nebezpečenstvo spojeneckého vylodenia v tejto oblasti. Oživením všetkých spomínaných udalostí sú originálne fotografie, zachytávajúce zlomové okamihy z jednotlivých operačných bojísk.

Ako sme už spomenuli, základným prameňom, z ktorého Young čerpal vo svojej biografii o Rommelovi, boli spomienky tak jeho rodiny, ako i spolubojovníkov a najbližších spolupracovníkov. Tento prístup dovoľuje dôvernejšie poznať život tej-ktorej osobnosti, stavia však historika do veľmi ťažkej pozície prísne a dôkladne vybrať z množstva ponúkaných faktov a informácií tie relevantné a predovšetkým objektívne. Autor sa usiloval toho pridržiavať, no v niektorých pasážach sa v plnej miere odrážala neskúsenosť pri práci s historickým materiálom, najmä čo sa týka kritickej analýzy. Niekde sa tak nevyhol zjednodušovaniu, ako keď píše o akejsi rytierskosti, kto-

rá mala byť ojedinelou len pre severoafriké bojisko, či o akejsi „férovosti“, ktorou sa mal Rommel odlišovať od iných nemeckých veliteľov. Taktiež zaujímavo pôsobia tvrdenia, že sa na Rommela nedíva ako na nepriateľa a že za celú vojnu nebol schopný preniesť svoju nenávisť k nacizmu naňho. Jeho úvahy o tom, akoby v prípade porážky Nemcov v Afrike s Rommelom zaobchádzal, sú prinajmenšom pochybné a patetické, i keď na druhej strane vyznievajú dojemne a pôsobivo. Jednoducho absentuje vecnejší a komplexnejší prístup k problematike, čo autor často nahrádza idealizáciou a prehnaným sentimentom. Na autorovu obhajobu treba poznamenať, že takýto prístup nie je v publikácii samozrejmosťou a objavuje sa ojedinele. Youngovi zjavne imponuje Rommelova osobnosť, rešpektuje jeho odvalu, schopnosti a zásadovosť, čo mu nemožno vyčítať. Vykresľuje ho ako majstra improvizácie, vždy rozhodného, chladnokrvného, prefikáneho, neúnavného a nelútostného. Kategoricky odmieta a hneď aj vyvracia tvrdenia, podľa ktorých bol Rommel presvedčený nacist a len táto skutočnosť mu umožnila rýchly postup v hodnostnom rebríčku. Zároveň pripúšťa, že to podstatne napomohli počiatočné obojstranné sympatie, ktoré sa však s postupom času začali vytrácať tak z jednej, ako aj z druhej strany.

Pomerne široký priestor je venovaný problematike Rommelovej účasti na protihitlerovskom sprisahaní, ktoré neúspešne prebehlo v júli 1944. Samotná postava maršala v týchto udalostiach je dodnes zahalená nepochopením a tajomstvom a autor na základe svedectiev viacerých účastníkov dôkladne dokumentuje jeho podiel pri atentáte na Hitlera. Premyslene zachytáva myšlienkové pochody Rommela v kritických chvíľach júna a júla 1944, keď jeho presvedčenie o beznádejnosti ďalšieho boja neustále silnelo a podhaľuje najdôležitejšie skutočnosti, za akých bol maršal zatiahnutý do sprisahaneckého tábora. Kniha čiastočne oboznamuje s dobou i prostredím, v ktorom poľný maršal pôsobil a vystupoval. Youngov tvorivý prístup umožňuje popri je-

ho životnej púti sledovať v plastickom obraze i významné etapy druhej svetovej vojny, najmä pokiaľ ide o priebeh operácií. Súčasne osvetľuje osobné i profesionálne vzťahy Rommela s niektorými vysokými predstaviteľmi nielen vojenského, ale i straníckeho aparátu. Skloňujú sa predovšetkým mená Keitel, Jodl, Kesselring, Rundstedt, Halder, Kluge, Goebbels, Speidel, Göring, Bormann či Speer.

Vydavateľstvo Naše vojsko, tradične známe svojou produkciou z oblasti vojenskej histórie, sa prezentuje obsahom nie veľmi rozsiahlym, zato však veľmi originálnym dielkom. Možno ho chápať ako spomienku na generála poľného maršala, či akýsi pokus o vzdanie holdu Rommelovi. Autor sa ho pokúsil vnímať ako obyčajného človeka, ktorý ako každý iný mal svoje klady i nedostatky, človeka, ktorý celý svoj život zasvätil vojenskému remeslu a službe vlasti. Vystihol tu skutočnosť, podľa ktorej lipnutie na vojenskej kariére nemuselo hneď zodpovedať agresívnej vôli, či nádeji bojovať v nejakej vojne, ale skôr túžbe zaradiť sa do inštitúcie, podrobiť sa rozkazom, rešpektovať pravidlá, slúžiť a byť ušľachtilý. A práve v tom sa mu dostalo ocenenia a uznania, ako žiadnemu inému veliteľovi v 2. svetovej vojne.

A. Maskalik

DICK, Ch. – ALDID, A. (eds.): STREDNÁ A VÝCHODNÁ EURÓPA: PROBLÉMY A PERSPEKTÍVY. Bratislava, Slovenský inštitút medzinárodných štúdií 2000, 264 s. (Central and Eastern Europe: Problems and Prospects. London 1999.)

Pracovníci anglického Conflict Studies Research Centre predkladajú širokému okruhu záujemcov analýzu súčasného stavu a perspektív ďalšieho rozvoja krajín bývalého Sovietskeho zväzu a jeho satelitov. Vychádzajú z množstva nazhromaždených poznatkov v poslednom desaťročí, prezentujú a hodnotia dôležité oblasti a trendy ich vývoja. Analytici sústreďujú pozornosť predovšetkým na tie krajiny a regióny, kde

problémy stále pretrvávajú, prípadne narastajú a sú sprevádzané rizikom vnútroštátneho alebo medzištátneho konfliktu.

Monografia pozostáva z dvanástich štúdií. Prvá z nich rozoberá komplexne situáciu na územiach na východ od bývalej železnej opony, hrozby a nebezpečenstvá prechodnej fázy. Ostatné štúdie analyzujú detailnejšie situáciu a perspektívy problémových krajín bývalej Varšavskej zmluvy a ich dôsledky pre Západ. Identifikujú stupeň nestability, predpoklady konsolidácie a prechodu k demokracii a trhovej ekonomike, prípadne jej zlyhanie, vplyv hospodárskych, sociálnych a politických reforiem, etnické, nacionálne alebo náboženské konflikty a ich vplyv na destabilizáciu časti európskeho kontinentu. Vychádzajú z premisy, že zlyhanie transformácie je možné vo viacerých krajinách, v niektorých pravdepodobne, ba dokonca nevyhnutné. Hrozba pre Západ, v podobe na prvý pohľad monolitného, vojensky silného Varšavského paktu už síce neexistuje, vystriedali ju však nebezpečenstvá, ktoré sú obsiahnuté v slabostiach a rozdielnostiach niektorých bývalých komunistických krajín a nesú v sebe potenciál vnútroštátnych, prípadne aj medzištátnych konfliktov. Väčšina postkomunistických krajín čelí trom základným, vzájomne sa ovplyvňujúcim problémom, ktoré ohrozujú ich vývoj smerom k progresívnemu, relatívne prosperujúcemu mierovému štátu – rozvoj moderného hospodárstva, ktoré môže zabezpečiť adekvátne sociálne zaopatrenie pre všetkých občanov, vytvorenie občianskej spoločnosti stabilného politického systému, ktorý je legitímny v očiach celej spoločnosti a nájdenie uspokojivej odpovede na etnické problémy. Hrozba nacionalizmu, rastúceho paralelne s rozširovaním medzinárodných integračných tendencií a globalizácie, môže vyústiť v mnohých krajinách do napätia a v niektorých pravdepodobne aj k separatistickým hnutiam. Autor štúdie zvažuje možnosti západnej politiky v súvislosti s možnými konfliktmi v rámci alebo medzi niektorými štátmi. Pozornosť pritom sústreďuje na Európsku úniu a NATO, ako jediné medzinárodné organizácie s ekonomickou, politickou a vo-

jenkou silou, umožňujúcou rozhodne zasiahnuť. Západ môže odpovedať niekoľkými spôsobmi: odmietnuť svoje angažovanie, potlačiť ozbrojený boj, aby mu zabránil pred rozšírením, prijať rizikové krajiny do západných štruktúr a pomôcť im eliminovať základné príčiny konfliktu, potlačiť problém v zárodku, uskutočniť ozbrojenú intervenciu, ak sa konflikt vymkne z rúk.

V osobitnej štúdií sa analyzuje ako jeden z indikátorov nestability aj jazykový konflikt. Vystupuje ako doplnok takých dôležitých indikátorov nestability ako sú hospodárstvo, zločinnosť, nelegálna migrácia, náboženské nezhody, územné spory a podobne.

Štyri štúdie rôznych autorov venujú pozornosť Rusku – jeho vnútornej politike, zahraničnopolitickým záujmom v posledných rokoch, ako aj scenárom ďalšieho ruského vývoja; súčasnému stavu ruského hospodárstva; vojensko-priemyselnému komplexu; ozbrojeným silám ako faktoru regionálnej politiky. Úlohou Ruska je hľadanie spojencov alebo partnerov v kontexte multipolárneho medzinárodného systému. Autori vychádzajú z toho, že Rusko sa bude pravdepodobne definovať súčasne ako európska aj euroázijská mocnosť a bude sa snažiť o syntézu týchto dvoch identít. Veľa však závisí od úspechu Ruska pri prebudovávaní jeho vojenskej a hospodárskej sily počas nadchádzajúcich dekád. Analyzujú jeho tri možné zahraničnopolitické orientácie, ktoré môže presadzovať bez ohľadu na to, či pôjde o Rusko slabé alebo silné – izolacionistická; pozitívna účasť; agresívna. V oblasti ruského hospodárstva štúdia začína reformami, ktoré mali viesť k prekvitajúcemu trhovému hospodárstvu, ale ustrnuli. Konštatuje, že hospodárska politika a aspirácie vlády sú nekonzistentné a že väčšina podstatných aspektov hospodárstva sa nezlepšila. V štúdií o ruskom vojensko-priemyselnom komplexe je prezentovaný názor, že ruské vedenie je odhodlané udržať staré štruktúry, veľkosť a organizáciu vojensko-priemyselného komplexu, a to napriek drasticky zníženému štátnemu rozpočtu a príjmom. V rámci konverzie tohto komplexu na výrobu zameranú na väčšie množstvo civilných výrobkov sa neurobili podstatné

praktické kroky. Na rozdiel od západného systému je ruský vojensko-priemyselný komplex rozdelený na niekoľko hlavných a vo všeobecnosti odlišných častí: výskum a rozvoj, dizajn a prototyp, priama výroba a niekoľko tovární s nepriamymi subdodávateľskými zmluvami. Všetky tieto jednotky sú oveľa väčšie ako v priemyselne vyspelých krajinách, a preto sú aj neefektívne. Tón štúdie analyzujúcej súčasný stav ruských ozbrojených síl je jednoznačne pesimistický. V posledných rokoch ich efektívnosť a prestíž značne poklesla, keďže nezvládli vnútorný a vonkajší tlak na zmenu a mnoho pozorovateľov v Rusku, ale aj v zahraničí predpovedá ich dezintegráciu. Životaschopnosť ruských ozbrojených síl vystupuje ako hlavný faktor stability nielen Ruska a ostatnej strednej a východnej Európy, ale vplýva aj na ozbrojené sily Západu. Štúdia rozoberá štrukturálne problémy ruských ozbrojených síl, problémy ich vedenia a doktríny, potenciálne osudy vojenskej reformy, následky úspechu alebo zlyhania celého reformného procesu.

Ďalšia štúdia sa zaoberá problémami Ukrajiny, kde stále existuje pravdepodobnosť, že sa stane mostom medzi strednou a východnou Európou. V porovnaní s Bieloruskom má lepšie zastúpené demokratické, prozápadné sily podporujúce trhové hospodárstvo a sú aj lepšie rozložené. Na rozdiel od Ruska nemá ambície mocnosti. Ukrajinská elita je menej dynamická a sebaistá, ako jej ruskí partneri. Ukrajina je nielen umiernennejšia a tolerantnejšia, ako jej východný sused, ale aj ekonomicky a geograficky kompaktnejšia. Autor konštatuje, že je jednou z tých krajín, kde má vplyv Západu šancu.

Predmetom nasledujúcej kapitoly je identifikácia hrozieb pre budúcu stabilitu Kaukazského regiónu a regiónu Kaspického mora. Dôsledky zmien, komplikácií a výziev môžu brániť, alebo aj zabrániť vytvoreniu stabilného politického a sociálneho prostredia dôležitého pre hospodársky rozvoj regiónu.

Kapitola s názvom: *Ako stabilná je stredná Európa?* analyzuje možnosti potenciálneho konfliktu v Poľsku, Maďarsku, Slovenskej

a Českej republike. Autor dáva do vzťahovej roviny európsku integráciu, krajiny strednej Európy a organizovaný zločin. Tiež kladie otázku, či rozšírenie NATO a EÚ zabezpečí v strednej Európe väčšiu bezpečnosť. Zdôrazňuje, že noví členovia NATO by nemali očakávať, že členstvo vyrieši všetky ich regionálne bezpečnostné problémy. Konštatuje, že Stredoeurópania sú si vedomí očakávaných výhod vyplývajúcich z členstva v EÚ, ale málo vedia o nevyhnutných, niekedy ekonomicky a sociálne bolestivých reformách, ktoré musia kandidátske krajiny prekonať predtým, ako im bude vstup umožnený. V prípade Slovenska rozoberá dva okruhy otázok podmieňujúcich kredibilitu Slovenska na medzinárodnej scéne – úzke hospodárske a politické vzťahy Slovenska s Ruskom a pretrvávajúci problém maďarskej menšiny na Slovensku. Zmieňuje sa o problémoch vnútornej politickej scény a slovenských ozbrojených síl.

Autor štúdie Nestabilita pobaltského regiónu, sa venuje bezpečnostnej problematike z uhla vnímania samotného Pobaltia – Lotyšska, Estónska, Litvy a Ruska. Spôsob vyriešenia analyzovaných problémov (snaha o vstup do NATO, členstvo v EÚ, Charta partnerstva s USA, členstvo pobaltských krajín v NATO a jeho dopad na vzťah s Ruskom, otázka Kaliningradskej oblasti, problematika mäkkej bezpečnosti, vnútronárodné spory) bude mať vplyv nielen na bezpečnosť regiónu, ale aj na stav bezpečnosti v Európe.

Autor príspevku o Rumunsku konštatuje, že napriek niektorým politickým a diplomatickým úspechom ostáva táto krajina iba fasádovou demokraciou so skorumpovaným politicko-ekonomickým systémom podporovaným stále silnou tajnou službou, s nedostatočne reformovaným hospodárstvom, administratívou a súdnictvom, ako aj bezpečnostnými a ozbrojenými silami a s nedostatkami v dodržiavaní ľudských a menšinových práv. Rumunsko nie je len geopolitickou a kultúrnou križovatkou, v súčasnosti je na historickej križovatke: buď zvíťazí demokracia a hospodárske reformy a stane sa súčasťou civilizovanej Európy, alebo prevážia vnútorné konflikty a oživenie extrémneho nacionalizmu podmieňa jeho vylúčenie z európskeho projektu na nasledujúce obdobie.

Posledná stať publikácie sa týka Bulharska, ktoré v porovnaní s ostatnými stredo- a východoeurópskymi štátmi malo pomalší a neistejší porevolučný štart. Autor konštatuje, že v poslednom období zaznamenalo rozhodný posun vo vnútornej či medzinárodnej politike.

Pre slovenského čitateľa je monografia nielen prezentáciou západného pohľadu na problémy krajín strednej a východnej Európy, ale aj podnetnou analýzou pre tých, ktorí sú zainteresovaní na otázkach štátnej správy, armády a diplomacie, taktiež pre akademikov alebo novinárov.

B. Šeďová

KRONIKA

ZA PHDR. JÁNOM ŠIMOVČEKOM, CSC. (+ 24. 2. 2002 BRATISLAVA)

Vážení smútiaci pozostali
Vážené smútočné zhromaždenie,

zišli sme sa v smutnej chvíli, keď sa slová ťažko hľadajú a ešte ťažšie vypovedajú. A zrazu je ich tak málo a sú také nedokonané, že nevieme, či ich dokážeme vysloviť tak, aby vyjadrili sústrasť a hlbokú účasť na smútku a bolesti tých najbližších, a na druhej strane bolesť nechtiac nejatril.

Pred majestátom smrti sa všetci skláňame s úctou, pokorou a hlbokým pocitom umenšenia. Odišiel kolega, priateľ, spolutvorca a náčelník vojenského historického pracoviska v Bratislave, plukovník vo výslužbe PhDr. Ján ŠIMOVČEK, CSc. Výrazná osobnosť toho pracoviska, ktoré sa stalo základom a ku ktorému sa hrdlo hlási i dnešný Vojenský historický ústav v Bratislave.

Narodil sa 22. 10. 1923 v Uhorskej Vsi, okr. Liptovský Mikuláš.

Roku 1943 absolvoval gymnázium v Liptovskom Mikuláši. Následne v rokoch 1943 – 1948 pokračoval v štúdiu na SVŠT v Bratislave. Roku 1969 absolvoval Vojenskú politickú akadémiu K. Gottwalda v Prahe. Od roku 1951 pôsobil na vojenských školách, v rokoch 1970 – 1977 pracoval ako vedecký pracovník a zástupca náčelníka. Od roku 1977 pôsobil ako náčelník Oddelenia vojenských dejín Slovenska v Bratislave Vojenského historického ústavu v Prahe. Aktívne sa zúčastnil SNP ako funkcionár revolučného študentského hnutia. Za zásluhy v bojovej činnosti bol ocenený radom SNP II. tr. (1946), vyznamenaný Čs. vojnovým krížom 1939 (1946), čs. medailami Za zásluhy II. st. (1946) a viacerými pamätnými medailami.

Po odchode z Vojenského historického ústavu v roku 1983, pracoval v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied. V rokoch 1990 – 1992 bol členom federálnej a slovenskej Komisie pre analýzu historických udalostí v rokoch 1967 – 1970.

Po Jánovi Šimovčekovi ostala hlboká stopa spodobená v desiatkach štúdií, článkov, a najmä, v priekopníckej monografii *Partizáni v Československu 1941 – 1945*, ktorú napísal spolu so svojím dobrým priateľom a kolegom PhDr. Janom Gebhartom, CSc. Vyšla v roku 40. výročia Slovenského národného povstania, ktorého sa sám ako mladý partizán zúčastnil. O tom všetkom však, ak vôbec hovoril, tak s humornou nadsádkou, a nie s ostentatívnou hrdosťou na nesporné zásluhy. Ako človek hlbokého vnútorného rozmeru, nikdy veľa o sebe nepovedal. My sme až s odstupom času začínali chápať, ako ťažko sa ho dotkla smrť otca, ktorého ako člena ilegálneho partizánskeho hnutia a predsedu RNV v Uhorskej Vsi nacisti uväznili a 26. januára 1945 pri Likavke zastrelili.

Slová a pocity, ktoré nikdy nevyriekol a neprejavil, však dokázal vyjadriť v desiatkach krásnych akvarelov, ktoré o ňom prezradili viac ako stovky slov, pečiaci tak víťazstvo ľudského ducha a talentu nad telesnou pomínutelnosťou. Je teraz na nás, aby sme naďalej niesli jeho odkaz po ťažkej a nekonečnej ceste za historickým poznaním, po ktorej sám kráčal s toľkou láskou a zaujatím.

Čeť jeho pamiatke!

(Smútočný prejav predniesol PhDr. Pavel Šimunič, CSc.)

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Peter **VÍTEK**, Štátny okresný archív v Liptovskom Mikuláši, Školská 4, 031 01 Liptovský Mikuláš

mjr. PhDr. Peter **ŠUMICHRAST**, Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 831 03 Bratislava

PaedDr. Jozef **RODÁK**, Múzejné oddelenie Svidník Vojenského múzea Trenčín, Bardejovská 14, 089 01 Svidník

PhDr. Jan **ŠTAIGL**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 831 03 Bratislava

mjr. PhDr. Pavel **MINAŘÍK**, CSc. Vojenský historický archív, Sokolovská 136, 180 00 Praha 8 – Karlín

plk. PhDr., Ing. Julián **WCISLO**, Zergyńska 29 m 22 05-119 Legionowo

Dr. Klaus **SCHÖNHERR**, Militärgeschichtliches Forschungsamt, Potsdam

Dr. Jolán **SZIJJ**, Hadtörténeti Levéltár, Kapisztrán tér 2 – 4, H-1014 Budapest

PODMIENKY PUBLIKOVANIA VO VOJENSKEJ HISTÓRII

V prípade poslaných príspevkov treba dodržiavať príslušné spracovateľské normy: 30 riadkov na jednej strane, 60 úderov v riadku, a to v textovom editore WORD 6 na diskete a vo dvoch výtláčkoch. Vedecké štúdie nesmú presiahnuť 40 strán textu. Každý príspevok musí obsahovať meno a priezvisko, adresu trvalého bydliska, rodné číslo a podpis autora. Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

VÍTEK, Peter.: Rímsky vplyv v Egypte a jeho vojenská okupácia.
Rímsky vplyv a vojenská prítomnosť v Egypte v období vlády Ptolemaiovcov3

ŠUMICHRAST, Peter: Výchovná práca v slovenskej armáde v zázemí
 v rokoch 1939 – 1944.....26

RODÁK, Jozef: Rozhodujúci podiel čs. armády na odmínovaní
 východného Slovenska po skončení 2. svetovej vojny (1945 – 1950).....52

ŠTAIGL, Jan: Zbrojná výroba na Slovensku
 po druhej svetovej vojne (1945 – 1953)66

Dokumenty a materiály

SHÖNHERR, Klaus.: Prípravy skupiny armád Severná Ukrajina
 na odzbrojenie slovenskej armády v operačnom priestore
 východného Slovenska v auguste 1944.....93

MINAŘÍK, Pavel.: Osudy československého opevnení po roce 1945104

WCISLO, Julian.: Vedeckovýskumná a konštrukčno-technická základňa
 poľského zbrojného priemyslu v rokoch 1945 – 1965122

SZIJJOVÁ, Jolán: Sine praeteritis futura nulla (Bez minulosti niet budúcnosti).
 Vojenský historický archív, Budapešť (november 1918 – 1945).....132

Recenzie

ČAPLOVIČ, Miloslav: Branné organizácie v Československu 1918 – 1939.
So zreteľom na Slovensko (Marián Hronský).....145

MAJEROV, Aleksandr: Vtorženie. Čechoslovakija, 1968 (Michal Štefanský)151

Anotácie, glosy156

Kronika.....171

INHALT

Studien

VÍTEK, Peter: Der römische Einfluss in Ägypten
und seine militärische Besetzung.
*Römischer Einfluss und militärische Anwesenheit in Ägypten
in der Zeit der Ptolemaier-Dynastie*3

ŠUMICHRASŤ, Peter: Erziehungsarbeit in der slowakischen Armee
im Hinterland in den Jahren 1939 – 194426

RODÁK, Jozef: Der entscheidende Anteil
der tschechoslowakischen Armee an dem Entminen
der Ostslowakei nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges52

ŠTAIGL, Jan: Die Waffenproduktion in der Slowakei
nach dem Zweiten Weltkrieg (1945 – 1953)66

Dokumenten und Materialien

SHÖNHERR, Karl.: Die Vorbereitung der Heeresgruppe Nordukraine
zur Entwaffnung der slowakischen Armee im Operationsgebiet „Ostslowakei“
August 194493

MINAŘIK, Pavel: Das Schicksal der tschechoslowakischen Befestigung
nach dem Jahre 1945104

WCISLO, Julian.: Forschungswissenschaftliche und konstruktionstechnische
Grundlage der polnischen Waffenindustrie in den Jahren 1945 – 1965122

SZIJJ, Jolán: Sine praeteritis futura nulla. Militärhistorische Archiv im Budapest
(November 1918 – 1945)132

Rezensionen145

Anotationen, Glossen156

Chronik171

CONTENTS

Studies

VITEK, Peter: Roman Influence in Egypt and its Military Occupation.
Roman Impact and Military Presence in Egypt during Ptolemai family.....3

ŠUMICHRAST, Peter: Educational Work in Slovak Army
in Rear Area in 1939 – 194426

RODÁK, Jozef: Decisive Share of Czecho-Slovak Army
in Demining of Eastern Slovakia after Ending of World War II (1945 – 1950).....52

ŠTAIGL, Jan: Armaments Production in Slovakia after
World War II (1945 – 1953)66

Documents and materials

SCHÖNHERR, Klaus: Preparations of Army Group „Northern Ukraine“
for Disarmament of Slovak Army in Operational Area
of Eastern Slovakia in August 1944.....93

MINAŘÍK, Pavel: Destiny of Czecho-Slovak Fortification after 1945104

WCISLO, Julian, H.: Scientific-Research and Constructional-Technical
Basis of Polish Armaments Industry in 1945 – 1965122

SZIJJ, Jolán: Sine praeteritis futura nulla. Military Historical Archive
Budapest (November 1918 – 1945)132

Reviews145

Annotations, Glossaries.....156

Chronicle171

VOJENSKÁ HISTÓRIA 2/2002

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo
Vydáva Ministerstvo obrany SR vo Vydavateľskej a informačnej agentúre
v spolupráci s Vojenským historickým ústavom.

Na obálke: Granátnici 2. uhorského pešieho pluku r. 1814 – 1818
(pluk cára Alexandra I.) kolorovaná litografia

Šéfredaktor Mgr. Ladislav Sokol
Grafická úprava Alena Madajová

Redakčná rada: doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. (predseda),
členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický,
DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc.,
PhDr. Silvia Čordášová, PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda),
plk. PhDr. Ivan Gosiorovský, PhDr. Marián Hronský, CSc.,
PhDr. Vladimír Segeš, PhDr. Jan Štaigl, CSc., Peter Turza,
PhDr. Pavol Valachovič, CSc., PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.
Mgr. Mária Stanová (tajomníčka)

Schválené do tlače dňa: 5. júna 2002

Registračné číslo 1713/97

Rozširuje Vydavateľská a informačná agentúra, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava
Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPS MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

via@mod.gov.sk

ISSN 1335-3314
